Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Indbydelsesskrift

til

den offentlige Examen

i

Viborg Kathedralskole

den 20de—25de September 1841.

Trykt i Viborg Stiftsbogtrykkerie.

II.

Skoleefterretninger

ved

Magister C. F. Ingerslev,

Skolens Rector.

Ved den offentlige Examen i September 1840 var Disciplenes Antal i Viborg Kathedralskole 17, nemlig i 4de Klasse 6, i 3die Klasse 3, i 2den Klasse 3, i 1ste Klasse 5. Af disse dimitteredes tvende, nemlig: Frederik Leonhard Faber, en Søn af Apotheker Faber i Holstebro, og Carl Emil Schierbeck, en Søn af Justitsraad, Amtsforvalter Schierbeck i Holstebro. De erholdt ved Examen Artium følgende Charakterer:

	Faber.	Schjerbeck.
For Modersmaalet .	Laud.	Laud.
Latin	Laud.	Laud.
Latinsk Stiil . .	H. illaud.	N. C.
Græsk	Laud.	H. illaud.
Hebraisk . . .	H. illaud.	H. illaud.
Religion . . .	H. illaud.	H. illaud.
Historie . . .	Laud.	Laud.
Geographie . .	Laud.	Laud.
Arithmetik . . .	Laud.	H. illaud.
Geometrie . . .	H. illaud.	H. illaud.
Tydsk	L. p. c.	L. p. c.
Fransk	Laud.	Laud.
Hovedcharakter .	Laud.	H. illaud.

Ved Skoleaarets Begyndelse optoges følgende 9 Disciple: 1) Lauritz Esmark Bang, en Søn af Forstraad Bang paa Steendalgaard. 2) Jørgen Christian Leonhard Petersen og 3) Carl Ludvig Petersen, Sønner

af Pastor Petersen i Heilskov. 4) Hans Peter Philip Plesner, en Søn af afdøde Pastor Plesner i Hee. 5) Wilhelm Ludvig Heinrich Faber og 6) Carl Georg Gotfried Faber, Sønner af Proprietair Faber paa Randrup. 7) Hannibal Hoff, en Søn af Districtschirurg Hoff i Viborg. 8) Michael Rodevald Gjørup, en Søn af Particulier Gjørup i Viborg. 9) Ludvig Carl Adolph Morville, en Søn af Kammerraad, Amtsforvalter Morville i Viborg.

Skolen har saaledes i dette Øieblik et Antal af 24 Disciple, hvilke ere saaledes fordeelte i de forskjellige Klasser:

IV Klasse.

1. C. Reisz. 2. N. Danæus. 3. F. Wesenberg. 4. P. Christensen. 5. J. Bentsen. 6. M. Petersen.

III Klasse.

1. R. Thorson. 2. D. Vater. 3. L. Lind. 4. L. Bang.

II Klasse.

1. A. Thorson. 2. Carl Reisz. 3. M. Christensen. 4. N. Christensen. 5. L. Petersen.

I Klasse.

1. Th. Thorson. 2. M. Gjørup. 3. P. Plesner. 4. W. Lind. 5. C. Faber. 6. H. Hoff. 7. L. Morville. 8. C. Petersen. 9. W. Faber.

Til Universitetet bliver i dette Aar Ingen dimitteret fra denne Skole.

Lectionstabellen har været den samme, som findes aftrykt i Skoleefterretningerne for 1840. Den aftrykkes derfor ikke her, hvorimod paa nedenstaaende Schema meddeles en Oversigt over, hvor mange ugentlige Timer der have været anviste enhver enkelt Underviisningsgjenstand i de forskjellige Klasser:

Klasse.	Latin.	Græsk.	Hebraisk.	Dansk.	Tydsk.	Fransk.	Religion.	Historie.	Geographie.	Mathematik og Regning.	Kalligraphie.	Sang.	Gymnastik.	Sum.
IV.	12	4	3	2	3	3	3	3	3	6			1	43.
III.	12	3	2	3	2	3	3	3	3	6	3	1	1	45.
II.	11	4		3	2	2	3	3	3	6	3	1	1	42.
I.	9				2		3	3	3	3	6	1		34.
Sum.	44.	11.	5.	8.	9.	8.	12.	12.	12.	21.	12.	3.	3.	160.

Som dette Schema udviser, have I og II Klasse ved Underviisningen i Modersmaalet saavelsom i Gymnastik været combinerede. Ved Underviisningen i Hebraisk have de tvende Afdelinger af III Classe været saaledes adskilte, at den ene har havt Skrivning, imedens den anden har havt Hebraisk, saa at hver har havt 1 Time ugentligen Underviisning i dette Sprog. I endeel af de til Kalligraphie ansatte Timer er vedkommende Klasse traadt sammen med en anden Klasse saaledes, at hiin har fuldendt sit kalligraphiske Arbeide, imedens denne undervistes af samme Lærer i et andet Fag.

Underviisningsgjenstandene have været fordeelte imellem Lærerne paa følgende Maade:

Rector Hasselbalch: Latin, Græsk og Hebraisk i IV Kl., Hebraisk i III Kl.	21	Timer ugentl.
Overlærer Erslev: Latin og Græsk i III Kl., Dansk i alle Klasser, Kalligraphie i I Kl.	29	— —
Adjunct Reisz: Historie, Geographie og Fransk i IV, III og II Kl., Tydsk i IV Kl., Arithmetik og Geometrie i III Kl., Geometrie i II Kl., Kalligraphie i III og II Kl.	44	— —
Adjunct Mag. Wesenberg: Latin i II og I Kl., Græsk i II Kl., Arithmetik og Geometrie i IV Kl. . .	30	— —
Adjunct Leth: Religion i alle Klasser, Tydsk i III, II og I Kl., Historie og Geographie i I Kl., Arithmetik i II og I Kl.	30	— —

I hver enkelt Underviisningsgjenstand er i dette Skoleaar i de forskjellige Klasser læst Følgende:

Latin.

I Klasse har i 9 ugentlige Timer læst de Latinske og det Meste af de Danske Læsestykker i A. Grotefends Elementarbog S. 133—224 og Formlæren S. 1—78, 90—93. Det yngste Partie har ikke læst Formlæren S. 41—46 eller de dertil svarende Læsestykker S. 211—224, og af de Danske kun omtrent $\frac{1}{3}$.

II Klasse har i 6 ugentlige Timer læst af Dorphs **Chrestomathia Ciceroniana** omtrent 52 Sider (No. 215—223, 244, 257—260, 267—275, 279, 282, 283, 288—294, 297—302, 313, 325—329, 332, 334, 338, 339, 352, 375, 376, 379, 391—399) og 4de og 5te Bog af Phædrus's Fabler, i 3 ugentlige Timer een Gang Formlæren i Grotefends Elementarbog, to Gange dens Syntaxis. Desuden har det ældste Partie og een Discipel af det yngste i hvad der er blevet tilovers af Timerne læst 4de Bog af Cæsars **B. Gall.** Ved 2 ugentlige hjemme skrevne og paa Skolen rettede Stile er der i 1ste Halvaar oversat det Halve af de Danske Læsestykker i Grotefends Elementarbog, i 2det af Ingerslevs Materialier (1 H.) S. 1—14. Ved mundtlige Øvelser er i de 2 Stiletimer gjennemgaaet det Halve af de første 32 Danske Læsestykker og de første 32 Latinske.

III Klasse. Sallusts **Bellum Catilinarium**; Ovids **Metamorphos.**, 2den, 3die og 4de Bog; hele Dorphs Grammatik (3die Udg.); 3 Timer ugentligen har Klassen havt Latinsk Stiil.

IV Klasse. Ciceros orat. pro S. Roscio Amerino; Livius 1ste og 2den Bog; Cæsar Bell. Gall. I—V; Virgils Æneis 6te Bog stataristk, 3die og 5te Bog cursoristk; Horats's Epist. og Ars poet. Dorphs Grammatik. 3 Gange ugentligen Stiil og Version.

Græsk.

II Klasse. Det ældste Partie har af Langes Materialier læst de Græske Læsestykker S. 12—44 og een Gang gjennemgaaet de Danske S. 116—124, af samme Forfatters Grammatik Formlæren S. 1—183 (med Forbigaaelse af den Episke Dialect). Det yngste Partie har læst de Græske Læsestykker S. 1—14 og de fleste af de Danske S. 95—118, tilligemed det Vigtigste af Formlæren S. 1—116; een Discipel desuden Formlæren S. 117—135 og Materialierne S. 15—18.

III Klasse. Herodots 1ste Bog Cap. 1—64; Langes Grammatik fra Begyndelsen til Verba liqvida S. 102.

IV Klasse. Homers Iliad. 2den, 4de og 6te Bog; Zenophons Memorab. 1ste Bog; Platos Krito; Plutarchs Themistokles. Langes Grammatik.

Hebraisk.

III Klasse. Nederste Afdeling: Formlæren af Lindbergs Grammatik, 14 Vers af 1ste Cap. af Genesis. Øverste Afdeling: det Vigtigste af Lindbergs Grammatik og 1ste Capitel af Genesis.

IV Klasse. Nederste Afdeling: Genesis Cap. 1—16. Øverste Afdeling: Genesis Cap. 26 til Enden. Lindbergs Grammatik.

Dansk.

I og II Klasse (som ved Underviisningen i Dansk træde sammen) have læst og repeteret de 12 første Capitler af Nissens Grundtræk af Dansk Grammatik. I den ene af de 3 ugentlige Timer have disse Klassers Disciple tillige havt Øvelse i Oplæsning (II Klasse tillige i Analyse), i de 2 andre tillige Øvelse i Retskrivning.

III Klasse. Klassen har i de til denne Underviisningsgjenstand anviste 3 ugentlige Timer udarbeidet i Almindelighed 2 Afhandlinger hver Maaned over historiske Emner, samt repeteret hele Nissens „Grundtræk."

IV Klasse. Disciplene have i Reglen udarbeidet 2de Afhandlinger maanedligen over historiske Emner, og repeteret hele Nissens „Grundtræk."

Tydsk.

I Klasse. Riises mindre Tydske Læsebog S. 94—130. Hjorths mindre Grammatik, med Undtagelse af de uregelmæssige Verba.

II Klasse. Nederste Partie: Riises mindre Tydske Læsebog S. 94—142 og S. 187 til Enden. Øverste Partie: Hjorths Læsebog S. 21—91. Hjorths mindre Grammatik.

III Klasse. Hjorths Læsebog S. 21—74, øverste Partie desuden S. 280—355. Øvelse i Extemporaloversættelse. Hjorths mindre Grammatik.

IV Klasse. Hjorths Læsebog S. 133—295. Mundtlige Stiiløvelser efter Grønbergs Stiiløvelser. Hjorths større Grammatik.

Fransk.

II Klasse. Borrings Manuel des Enfants S. 1—25. Borrings Grammatik (3die Udg., 1836) indtil Verberne.

III Klasse. Abrégé du voyage du jeune Anacharsis S. 374—422, det ældre Partie desuden S. 475—495 og S. 535—554. Af Deichmanns Grammatik Formlæren og Syntaxis indtil Verberne.

IV Klasse. Omtrent Halvdelen af Borrings Études littéraires partie en prose. Deichmanns Grammatik. Mundtlig Stiil efter Borrings Stiiløvelser 1 Time ugentligen.

Religion.

I Klasse. Balles Lærebog 5te og 6te Cap. indtil „Omsorg for Næstens Legeme." Af Herslebs mindre Bibelhistorie det gamle Testamente.

II Klasse. Balles Lærebog 7de og 8de Cap. Herslebs større Bibelhistorie, det nye Testamente indtil 5te Afdeling.

III Klasse. Fogtmanns Lærebog fra § 105 til Enden. Herslebs større Bibelhistorie, fra 6te Periode i det gamle Testamente indtil det nye, 5te Afdeling eller Udsigt over det nye Testamentes Bøger.

IV Klasse. Fogtmanns Lærebog fra § 105 til Enden; øverste Partie har tillige repeteret fra Begyndelsen indtil § 59. Herslebs større Bibelhistorie, det nye Test.; øverste Partie har tillige repeteret det gamle Test.

Af det nye Testamente er i Grundsproget læst Johannes Evangelium og Breve.

Historie.

I Klasse. Kofods fragmentariske Lærebog fra Chlodovig til den Franske Revolution (nogle Disciple kun til Ludvig den 14de).

II Klasse. (Efter Kofods større Haandbog). Den gamle Historie forfra indtil den peloponnesiske Krigs Udbrud. Af den nyere Historie: Danmark fra Aaret 1448 indtil Aaret 1699, og Sverrig.

III Klasse. (Samme Lærebog). Roms Historie fra Keisere, valgte af Soldaterne (Aar 235 efter Chr. F.), indtil det vestlige Keiserdømmes Undergang; fremdeles den gamle Historie indtil den peloponnesiske Krig. Af den nyere Historie: Danmark fra Aar 1670, Sverrig, Rusland og Frankerig.

IV Klasse. (Samme Lærebog). Den gamle Historie indtil Romerstaten. Af den nye Historie: Sverrig, Rusland, Preussen, Polen, Ungarn, Tyrkiet, England, Portugal, Spanien, Nederlandene og Tydskland.

Geographie.

I Klasse. Riises Geographie: Indledningen til Europa; Danmark, Norge og Sverrig (nogle af Disciplene have læst Millings mindre Geographie fra Asien indtil Enden).

II Klasse. (Efter Riises Lærebog). Nederlandene, Storbritannien og Irland, Portugal, Asien indtil Indien, Øerne ved Asien, Africa indtil Mellemafrica.

III Klasse. Schouws Europa indtil Alperne. (Riises Lærebog). Danmark, Norge, Sverrig, Rusland, Frankerig og Africa.

IV Klasse. Schouws Europa. (Riises Lærebog). Hele Geographien.

Mathematik.

I Klasse. Øvelse i de 4 Species i benævnte Tal og Regula de Tri i hele Tal. Læren om Brøk gjennemgaaet.

II Klasse. Arithmetik: Bjørns Lærebog 1ste Cursus og 2det Cursus til Decimalbrøk. Geometrie: Hansteens Lærebog, fra Indledningen til Læren om de parallele Linier.

III Klasse. Arithmetik: Bergs Lærebog, forfra indtil § 66, Læren om Decimalbrøk og Kjedebrøk, om Forhold og Proportioner. Geometrie: Hansteens Lærebog, fra Læren om de parallele Linier indtil Læren om proportionale Linier og ligedannede Figurer.

IV Klasse. Arithmetik: Bergs Lærebog § 1—137, d. e. indtil Læren om Cubikrodens Udbragning incl. Det Lærte er indøvet ved hjemme at opløse Opgaver (af Bergs „Samling"), hvis Besvarelser ere paa Skolen gjennemgaaede og rettede. Geometrie: Hansteens Lærebog, den egentlige Plangeometrie (S. 1—151).

Skolebenefficierne

have i dette Skoleaar været saaledes fordeelte:

I. Stipendier.

A. Høieste Grad (50 Rbd.). Ingen.

B. Mellemste Grad (35 Rbd.). Conrad Reisz, 20 Rbd. at udbetale, 15 Rbd. at oplægge.

C. Laveste Grad (20 Rbd.). 1. N. Danæus. 2. F. Wesenberg. 3. P. Christensen. 4. J. Bentsen. 5. N. Thorson. 6. D. Vater. 7. Carl Reisz. 8. N. Christensen (hver 10 Rbd. at udbetale, 10 at oplægge).

2. Fri Underviisning.

1. A. Thorson. 2. M. Christensen. 3. T. Thorson. 4. Ph. Plesner. 5. H. Hoff.

3. Underviisning for nedsat Betaling.

1. L. Bang. 2. L. Petersen.

De særskilte til Viborg Kathedralskole henlagte Legater have været saaledes fordeelte, at det Mallingske Legat har været tillagt den i October 1840 fra Skolen dimitterede Leonhard Faber, det Moltkiske Legat er tillagt Disciplene Conrad Reisz og F. Wesenberg (hver 40 Rbd.). Af det Jessenske Legat ere Renterne af den oprindelige Capital tildeelte Student Barfoed, Disciplene F. Wesenberg og C. Reisz (hver omtrent 12 Rbd.), Renterne af Oplagscapitalen Studenterne S. Klem og H. Soetmann (hver omtrent 9 Rbd.). Det Junlske Legat er tillagt Stud. Theol. T. Jespersen og fra 11te Juni 1840 til 1ste Mai 1841 efter Cancellieis Resolution Stud. Theol. L. Jespersen (død 1ste Mai 1841).

Biblioteket

er i dette Skoleaar blevet forøget med følgende Bøger:

Fol. 19.

Nr. 36. Kirkehistorie af Dr. Karl Hase, overs. af C. Winther og T. Schorn. Kbhavn 1837.

— 37. Dr. Winers comparative Fremstilling af de forskjellige christ. Kirkepartiers Lærebegreb ved Prof. Scharling. Kbhavn 1837.

— 38. Historia ecclesiastica Islandiæ ab anno 1740 ad a. 1840. Scr. P. Peturson. Havn. 1841.

Fol. 25.

— 24. Des Sophokles Oedip auf Kolonos, erklärt von Dr. F. v. Paula Hochheder. Passau 1826.

— 25. Sophoclis Electra. Ed. G. Scheffler. Helmst. 1794.

— 26. Euripidis Hecuba. Ed. G. Lange. Halis Sax. 1828.

— 27. Incerti scriptoris græci fabulæ aliqvot Homericæ de Ulixis erroribus. Ed. I. Columbus. Lugd. Bat. 1745.

Fol. 27.

— 12. Plutarchs Timoleon, Philopömen, die beiden Gracchen und Brutus. Herausg. v. G. G. Bredow. Altona 1821.

— 13. Polyaeni strategematum libri octo. Rec. P. Maasvicius. Lugd. Bat. 1690.

— 14. Xenophontis de Cyri expeditione comm. Rec. A. Lion. 2 Voll. Gotting. 1822.

Fol. 30.

— 27. Thucydides übers. v. M. Jacobi. 3 Th. Hamb. 1804—8.

— 28. Pindar von F. H. Bothe. Berlin 1808.

Fol. 31 a.

— 10. P. G. van Heusde spec. criticum in Platonem. Lugd. Bat. 1803.

Fol. 31 b.

Nr. 9. Moeridis Atticistæ Lex. Attic. et Timaei Soph. Lex. Platon. Ed. I. F. Fischerus. Lips. 1756.

Fol. 37.

— 37. Oppiani de venatione libri IV. Lutetiæ 1555.

— 38. P. Papinii Statii carmina. Ed. F. Handius. T. I. Lips. 1817.

— 39. A. Tibulli elegia decima libri primi. Ed. G. Klindworth. Lips. 1818.

— 40. P. Terentii Afri comoediæ VI. Ed. A. H. Westerhovius. Tom. I. Hagæ Comitum 1726.

— 41. P. Virgilii Maronis opera. Tres Tomi. Lugd. Bat. 1680.

— 42. P. Virgilius Maro. Paris 1823.

Fol. 39.

— 32. Valerius Maximus cum notis variorum. Lugd. Batav. 1660.

— 33. Historiæ Augustæ scriptores VI. Ed. C. Schrevelius. Lugd. Bat. 1661.

— 34. Julius Cæsar. Volum. primum et secund. Argent. 1803.

— 35. Justini Historiæ Philippicæ. Ed. A. Gronovius. Lugd. Batav. 1719.

— 36. Sexti Aurelii Victoris Historia Romana. Ed. J. Arntzenius. Amst. 1733.

— 37. C. Svetonii Tranqvilli opera. Ed. F. A. Wolfius. Lips. 1802. 4 Tomi.

— 38. T. Livii Historiarum libri XCI fragmentum. Ed. Bruns. Romæ 1773.

— 39. Florus cum notis variorum. Tom. 1—2. Amst. 1702.

Fol. 41.

— 29. M. T. Ciceronis epistolæ ad familiares ex recens. J. G. Grævii. 2 Tomi. Amst. 1693.

— 30. M. T. Ciceronis epistolarum libri XVI ad Atticum ex recens. J. G. Grævii. 2 Tomi. Amst. 1684.

— 31. C. Plinii Cæcilii Secundi panegyricus. Ed. J. G. Schwarzius. Norimberg. 1746.

— 32. M. F. Qvinctilianus de institutione oratoria. Ed. J. M. Gesnerus. Gott. 1738.

Nr. 33. C. Plinii Secundi naturalis historia. 3 Tomi. Lugd. Bat. 1669.

— 34. Sex. Pomp. Festi et Mar. Verrii Flacci de verb. signif. l. XX. Ed. A. Dacerius. Amst. 1700.

Fol. 43.

— 25. Bibl. for Overs. af Lat. og Gr. Cl. 20de Hefte (Persius). Kbhvn. 1840.

— 26. L. A. Senecas Tragödien übers. v. W. Swoboda. 3 Th. Wien 1821.

— 27. Ciceros sämmtliche Werke in deutschen Uebertr. herausg. v. R. Klotz. Bd. 1 u. 2, S. 1—224. Leipz. 1839—41.

— 7. (43 Fol. b) 30 Bilder zu Horatzens Werken. Carlsruhe.

— 8. — 50 Bilder zu Virgils Aeneide. Carlsruhe 1828.

Fol. 47.

— 27. Antibarbarus der lateinischen Sprache von Dr. J. P. Krebs. Frankfurt a. M. 1837.

— 28. R. Dawesii miscellanea critica. Cantabr. 1817.

Fol. 51.

— 7. Wörterbuch der Mythologie aller Nationen von Dr. W. Vollmer. Stuttg. 1836 (mit Abbildd.).

Fol. 56.

— 31. Beckers Verdenshistorie, udg. af J. W. Loebell, ovs. af J. Riise. Kbhavn 1840. 1ste Bind i 6 Hefter og 1ste og 2det Hefte af 2det Bind.

Fol. 68.

— 46. De danske Auxiliaircorps i den spanske Successionskrig. 2 Hefter. Af J. H. F. Jahn. Kbh. 1830.

Fol. 70.

— 4. Joachim Rønnow af H. Knudsen. Kbh. 1840.

Fol. 72.

— 4. Den danske Stat geogr. og statistisk betragtet af A. Baggesen. Kbh. 1840.

Nr. 5. Om Bevægelsen i den danske Befolkning af Dr. J. Hübertz. Kbhavn. 1840.
— 6. Historisk Fremstilling af Kjøbenhavns Universitets Virksomhed i Rectoratet Juni 1837 til Novbr. 38 af Dr. H. N. Clausen. Kbhavn 1839.
— 7. Statistiske Tabeller H. 1, 2, 3 Afd. 1—2. Kbhavn 1835—41.
— 8. Budget for Aaret 1841. Kbhavn 1841.

Fol. 84.

— 14. Om det lærde Skolevæsens Tilstand o. s. v. af Mag. C. F. Ingerslev. Kbhavn 1841.

Fol. 87.

— 21. Naturhistorisk Tidsskrift af H. Kroyer. 5 Hefter af 3de Bind. Kbhavn 1840—41.
— 22. Afbildninger af Dyr og Planter ved J. F. Schouw og D. F. Eschricht. 7 Hefter.

Fol. 93.

— 10. Almindelig Grammatik af Dr. Fr. Lange. 1ste Hefte. Kbhavn 1840.
— 11. Dansk Dialect-Lexikon af C. Molbech. 6 Hefter. Kbhavn 1833—40.
— 12. Historiske Antegnelser til L. Holbergs Lystspil af C. C. Werlauff. 1ste Bd. Kbhavn 1838.
— 13. Moerskabslæsning for den danske Almue af H. K. Rask.

Fol. 94.

— 7. Efterretninger om Odense Byes Bibliotheker af Dr. C. H. Kalkar. Odense 1836.

Fol. 97.

— 21. Grundtrækkene af det spanske Sprogs Grammatik af S. Meisling. Kbhavn 1841.

Fol. 101.

— 24. Tidsskrift for Litteratur og Kritik ved F. C. Petersen. Aarg. 1840 og 6 Hefter af Aarg. 1841.
— 25. Neue Jahrbücher für Philologie und Pädagogik. 1840. 12 Hefter.

Fol. 103.

Nr. 23. Orion af T. Becker. 1ste, 2det og 3die Hefte af 3de Bd.
— 24. Do. 4de Bds 1ste og 2det Hefte.
— 25. Academiske Tidender af Selmer. 4de Bds 4de Hefte. 1841.
— 26. Historisk Tidsskrift, red. af Molbech. 1ste Bds 1ste og 2det Hefte. Kbhavn 1839—40.
— 27. Do. 2det Bds 1ste og 2det Hefte. Kbhavn 1840—41.
— 28. Brage og Idun, udg. af F. Barfod. 2det og 3die Bd. Kbhavn 1839—40.

Fol. 113.

— 180. Skole-Efterr. om Kolding lærde Skole af J. Grønlund. Odense 1840.
— 181. Til kjærligt Minde om Fred. d. Sjette af Rector Müllertz. Kbhavn 1840.
— 182. Efterr. om Fredericia lærde Institut af C. H. A. Bendtsen. Odense 1840.
— 183. Tale ved Reformations-Festen den 31te Octbr. 1836 i Randers Skole af H. M. Flemmer. Indb.-Skrift ved Høitidlh. i Frederiksborg lærde Skole den 19de Mai 1838.
— 184. Om Grændserne for den historiske Underviisning i de lærde Skoler af B. H. Mørch. Kbhavn 1840
— 185. Indb.-Skrift til den offentlige Examen i Nykjøbing Skole 1840 af E. P. Rosendahl. Nykj. 1840.
— 186. Narratio de Annio Milone. Scr. C. G. Elberling. Hauniæ 1840.
— 187. Om Bibliotheker og Veger i det gamle Rom af F. E. Hundrup. Kbhavn 1840.
— 188. Om Videnskabens Forhold til Livet af J. Røgind. Aarh. 1840.
— 189. Dr. Gräffes Opløsning af de høiere numeriske Ligninger af N. J. Hansen. Ribe 1840
— 190. Om det lærde Skolevæsen af J. Suhr. Kbhvn. 1840.
— 191. Om det von Westenske Institut af V. A. Borgen. Kbhvn 1840.
— 192. Fortegnelse over det græske Sprogs uregelm. og defektive Verber af H. Nissen. Kbhvn 1840.
— 193. Biographiske Notitser om nogle fra Aalborg Kathedralskole Dimitterede. Kbhvn 1840.

Nr. 194. Indb.-Skrift til den offentl. Ex. i Viborg Kathedralskole 1840 (Emendationes M. T. Ciceronis epistolarum af Adj. Wesenberg og Skole-Efterr. af Rector Hasselbalch).

— 195. Borgerdydskolen i Kbhvn i Skoleaaret 1839—40 af M. Nielsen.

— 196. Indb.-Skrift til den offentl. Ex. i Rønne lærde Skole 1840 (en Skoletale af Adj. Sommer og Skole-Efterr. af Rector Bohr).

— 197. Om det gamle hellenisk Sprogs rette Udtale af Dr. S. N. J. Bloch. Roesk. 1840.

— 198. Homers Odyssee, 17de—20de Bog, overs. af S. Egilssyni paa Islandsk. Videyar Klaustri 1840.

— 199. Homers Odyssee, 21de—24de Bog, overs. paa Islandsk af S. Egilssyni. Videyar Klaustri 1840.

— 200. Oversigt over de danske phanerogame Planter efter Sexualsystemet af N. C. Larsen, Adj. ved Real-Skolen i Aarhuus. 1840.

Fol. 106.

— 33. De pericopis ad usum ecclesiasticum fixis. Scr. J. E. Damkjer. Hauniæ 1840.

— 34. Symbolæ ad fidem et studia T. Rufini. Scr. P. Peturson. Hauniæ 1840.

— 35. Anselmus et Abælardus. Scr. J. A. Bornemann. Hauniæ 1840.

— 36. De Luthero principiorum rei liturgicæ æstimatore et arbitro. Scr. P. C. Sten. Gad. Hauniæ 1840.

— 37. Mester Eckart af Dr. H. Martensen. Kbhvn. 1840.

— 38. De argumentis pro exsistentia Dei. Scr. O. L. Gad. Hauniæ 1840.

— 39. De vita et gestis Anselmi. Scr. P. C. Rothe. Hauniæ 1840.

— 40. De speculativa historiæ sacræ tractandæ methodo. Scr. Er. Nielsen. Hauniæ 1840.

— 41. De hæresi Priscillianistarum. Scr. J. H. Lübkert. Hauniæ 1840.

— 42. De capite quinquagesimo tertio libri Jesaiani. Scr. F. Beck. Hauniæ 1840.

Fol. 107.

— 11. De damno ab animalibus dato. Scr. A. L. Casse. Hauniæ 1840.

Nr. 12. De indiciis eorumque vi. Scr. C. C. Hall. Hauniæ 1840.
— 13. De notione proprii rerumqve dominii. Scr. D. de Holmfeldt. Hauniæ 1840.

Fol. 108.

— 37. De funiculi umbilicalis prolapsu. P. I. Scr. J. C. Saxtorph. Hauniæ 1840.
— 38. De versione in caput in situ foetus obliqvo. Scr. C. Kayser. Hauniæ 1840.
— 39. De carne mammalium domesticorum ægrot. iudicanda. Scr. G. C. With. Hauniæ 1840.
— 40. De apparatu permanente amylaceo in ossium fracturis adhibito. Scr. A. Buntzen. Hauniæ 1840.
— 41. De symptomatibus inflammationis venæ cavæ. Scr. L. J. A. Reumert. Hauniæ 1840.
— 42. Qvid faciant ætas anniqve tempus ad freqventiam et diuturnitatem morborum hominis adulti. Scr. C. Æ. Fenger. Hauniæ 1840.
— 43. De malleo humido in homines translato. Scr. T. F. G. Bricka. Hauniæ 1840.
— 44. De funiculi umbilicalis prolapsu. P. II. Scr. J. C. Saxtorph. Hauniæ 1840.
— 45. De myotomia oculi. Scr. N. G. Melchior. Hauniæ 1841.
— 46. De ulcere ventriculi perforante. P. II. Scr. E. A. Dahlerup. Hauniæ 1841.

Fol. 109.

— 42. Emendationes M. T. Ciceronis epistolarum. Scr. A. S. Wesenberg. Hauniæ 1840.
— 43. Den isolerede Subjectivitet. Af A. P. Adler. Kbhvn 1840.
— 44. De libertinorum hominum conditione libera re publica Romana. Scr. J. B. F. Bjerregaard. Hauniæ 1840. 2 Exp.
— 45. Elementa phyllologiæ. Scr. S. T. N. Dreier. Hauniæ 1840.
— 46. De parallaxi lunæ. Scr. C. F. R. Olufsen. Hauniæ 1840.
— 47. Observationes criticæ de foedere inter Daniam, Sveciam et Norvegiam auspiciis Margarethæ. Scr. C. P. Paludan-Müller. Hauniæ 1840.

Fol. 110.

— 79. Minde-Digt over Kong Frederik den 6te. Indbydelses-Skrift til Universitetets Sørgefest. Kbhvn 1840.

Nr. 80. Indbydelses-Skrift til Universitets-Festen d. 6te Juli 1840. (Madvig om Oldtidens Statsforfatninger).
— 81. Indb.-Skrift til Universitets-Festen i Anl. af Kongens Fødselsdag 1840. (Bang om Frederiks Hospital).
— 82. Indb.-Skrift til Reformations-Høitid. ved Kbhvns Universitet i A. 1840. (Molbech om de danske Bibel-Overs. fra det 16de Aarh.).
— 83. Indb.-Skrift til Universitets-Festen i Anl. af Kronprinds F. C. Christians og Kronprindsesse C. C. Marianes Formæling (Werlauff om Sophie af Mecklenburg). Kbhvn. 1841.

Fol. 111.

— 18. Skyhimlen af Ingemann. Indb.-Skrift til Festen paa Soroe Academie d. 28de Juni 1840. Kbhvn. 1840.
— 19. Stiernebilledernes Symbolik af Ingemann. Indb.-Skrift til Ex. Art. i Soroe 1840. Kbhvn.
— 20. Indb.-Skrift til Sørgefesten for Høisalig Kong Frederik den 6te paa Soroe Academie den 28de Jan. 1840 af Wegener.

Fol. 115.

— 16. Mindetale over Kong Frederik den Sjette ved Universitetets Sørgefest 1840 af O. Bang.
— 17. Tale ved Universitets-Festen paa Kong Christian d. 8des Fødselsdag af O. Bang. 2 Exx.
— 18. Tale ved Kong Christian den 8des Kroningsfest af O. Bang. Kbhvn. 1840.
— 19. Acta solemnia, qvibus tertium Jubilæum sacror. in regno Daniæ reformat. celebravit Universitas Hauniensis. Hauniæ 1837.

NB. Foranstaaende Efterretninger om det forløbne Skoleaar fyldes Meddelelser fra Rector Hasselbalch og fra Skolens øvrige Lærere.

Under 25de Mai d. A. blev Rector Hasselbalch, efter Ansøgning, i Naade og med Pension entlediget fra dette sit Embede. Enhver, der har kjendt Viborg Kathedralskole, veed, i hvor høi Grad Rector Hasselbalch stedse har været elsket af sine Disciple, og hvor dybt de have følt den Velvillie og Godhed, det kjerlige og milde Sind, hvoraf hans Færd imod dem som imod Alle bar det umiskjendeligste Præg. Derfor ville Disciplene med Veemod see i ham en kjerlig og trofast Ven drage bort fra deres Midte: men deres oprigtigste Ønsker ville følge ham nu og stedse. Og ikke alene Disciplene og deres Forældre, ikke alene Lærerne ved Skolen og de der ved daglig Omgang vare knyttede til Rector Hasselbalch, men ogsaa de mange fordums Disciple, som trindt om i Landet endnu med Hengivenhed mindes i ham den milde og uforfærdne Lærer, hos hvem de stedse fandt faderlig Kjerlighed, Overbærelse og Deeltagelse, ville dele med mig det Ønske: at Forsynet vil skjænke ham endnu mange glade Dage, og lade ham i en blid og sorgfri Alderdom finde den Rolighed og Tilfredshed, han har søgt!

Under 10de Juli blev derefter undertegnede C. F. Ingerslev, Mag. Art., hidtil Overlærer ved den lærde Skole i Randers, udnævnt til Rector for denne Skole. Da det paa den ene Side maatte ansees lidet nyttigt, at jeg tog activ Deel i Underviisningen i Viborg Skole i den sidste Maa-

ned af Skoleaaret, da Alt gaaer ud paa en Repetition af det tidligere Læste, og da det paa den anden Side for Disciplene i Randers Skole, navnligen for Dimittenderne, vilde medføre stor Ulempe, hvis de henimod Slutningen af Skoleaaret skulde have ingen eller en ny Lærer i mine Fag, saa kom Rector Hasselbalch og jeg overeens om, at han underviste i Skolen i Viborg indtil noget ind i September Maaned, jeg i Randers indtil Udgangen af August, hvorfor jeg ved Ombytning med mine Medlærere erholdt et forøget Timeantal, for at kunne for det Meste blive færdig med Alt. Jeg vil saaledes, efterat være flyttet til Viborg men derefter i 3 Dage at have examineret i mine Fag ved den offentlige Examen i Randers, den 18de Septbr. tiltræde samtlige med mit Embede i Viborg forbundne Functioner.

Om adskillige formeentligen gavnlige Foranstaltninger har jeg siden min Udnævnelse brevvexlet med den kongelige Direction for Universitetet og de lærde Skoler. Da imidlertid dennes Resolution i Anledning af mine Forslag endnu ikke er indløben i det Øieblik, dette nedskrives, seer jeg mig ikke istand til derom at meddele nogen bestemt Efterretning, men indskrænker mig til at give et kort Referat af de Forhandlinger, som i denne Anledning finde Sted, og ved hvilke jeg haaber, at mine og mine Medlæreres Forslag i det Væsentlige ville bifaldes af den kongelige Direction.

De daglige Underviisningstimers Antal har hidtil i denne Skole været 7, foruden de Timer, i hvilke der undervises i Sang og Gymnastik; disse ere dog noget færre end ved de fleste Skoler, og ville i næste Skoleaar rimeligviis blive

noget forøgede. Det er nu af de Fleste erkjendt, at et saa stort Antal af daglige Underviisningstimer levner Disciplene altfor liden Tid til Selvvirksomhed og derved berøver dem med Leiligheden ogsaa Lysten til at arbeide paa egen Haand, hvorhos den Erfaring allerede er vunden, at selv ved Bibeholdelse af den hos os hyppigste Methode, paa Skolen at gjennemgaae Alt eller næsten Alt for Disciplene, 6 daglige Timer rigtigen benyttede, dog yde Tid nok til at meddele Underviisningen med den tilbørlige Grundighed og Fuldstændighed. Skolens Lærere vare i det Hele enige med mig i, at 6 Timer maatte kunne være tilstrækkelige, og paa Forudsætning af et saadant Antal er det til den kongelige Direction indsendte Udkast til en Timetabel for næstkommende Skoleaar bygget. Indskrænkningen vil fornemmeligen skee ved de hidtil for Mathematik og Kalligraphie, dernæst for Historie og Geographie ansatte Timer. Derimod kræver Underviisningen i Græsk upaatvivleligen et noget forøget Timeantal; de Combinationer af enkelte Timer, som hidtil have fundet Sted, ville efter det gjorte Forslag bortfalde, navnligen de tvende nederste Klasser adskilles ved Underviisningen i Modersmaalet. Ved denne bør i nederste Klasse Grundvolden lægges for den hele Sprogunderviisning, ikke ved at lade Disciplene lære en Grammatik i Sammenhæng, men ved at meddele dem de grammatikalske Grundbegreber, at lære dem at forstaae, behandle og danne Sætninger o. s. v.; dernæst bør her arbeides paa at bøie deres Organ, at vænne dem til en rigtig og smagfuld Oplæsning og Fremsigen af noget Lært. Jeg har til denne Underviisning foreslaaet 5 ugentlige Timer i nederste Klasse, 2 i hver af de andre.

I Henseende til Fordelingen af Fagene imellem Lærerne vil ogsaa nogen Forandring blive nødvendig. Underviisningen i Hebraisk, som Rector Hasselbalch besørgede, og som jeg ikke tør paatage mig, har Adjunct Leth lovet at overtage; derimod ønsker jeg foruden Latin og Græsk i IV Klasse tillige at overtage Tydsk og Fransk samt Underviisningen i den gamle Historie i samme Klasse: angaaende det sidste Punct henviser jeg til de i mit Skrift om det lærde Skolevæsen S. 379 anførte Grunde. I de øvrige Klasser er Underviisningen i de levende Sprog i Forslaget anviist Adjunct Reisz, i Kalligraphie Adjunct Leth, og Underviisningen i Mathematik i de 3 øverste Klasser, som hidtil har været deelt imellem 3 Lærere, er anviist een Lærer. Denne Fordeling af Fagene staaer imidlertid i Forbindelse med et andet Forslag, som ligeledes endnu venter sin Afgjørelse fra den kongelige Direction; hvorved dog er at bemærke, at dette høie Collegium har erkjendt Rigtigheden af de Grunde, der tale for Forslaget, og som Følge deraf Ønskeligheden af sammes Iværksættelse; Spørgsmaalet er kun endnu, om denne kan ventes allerede i næste Skoleaar, eller om ikke andre Hensyn gjøre det nødvendigt at opsætte endnu i nogen Tid saadan Foranstaltning. Det antydede Forslag gaaer ud paa, ved en partiel Deling af Klasserne at afhjelpe de værste af de Ulemper, som følge af vore Klasser med toaarigt Cursus. I saadanne faaer man naturligviis to Afdelinger, som i de øverste Klasser i Almindelighed maae følges ad, saa godt de kunne, i de Klasser derimod, hvor Underviisningen i et Sprog begynder, nødvendigen maae adskilles og have hver sin Lectie, hvoraf følger, at hver Afdeling faaer i Virkeligheden kun ½ Times Un-

derviisning, hvor paa Timetabellen staaer en heel Time. Hvor stor en Hindring heri ligger for Underviisningens rette Fremgang, er af sig selv klart og af Andre paa mere end eet Sted udviklet; vore Skoler trænge til at have 6 Klasser, 4 med eetaarigt, 2 (de øverste, hvor det ret vel gaaer an) med toaarigt Cursus. Men denne fuldstændige Deling af de to nederste Klasser vil under de nuværende Omstændigheder vanskeligen lade sig iværksætte, og den vilde, saalænge Antallet af vore lærde Skoler er det nærværende, ogsaa medføre meget store Bekostninger. Derimod lade sig udentvivl ved en partiel Deling og med en forholdsmæssigen ringe Bekostning de væsentligste Misligheder ved den nuværende Indretning afhjelpe, naar man, paa Grund af den Erkjendelse, hvis Rigtighed udentvivl de Fleste ville indrømme, at Vanskelighederne især føles ved den begyndende Sprogunderviisning, deler i I Kl. Underviisningen i Latin, i II Kl. i Græsk og Fransk (i dette Tilfælde skulde Underviisningen i dette Sprog først indtræde i denne Klasse) samt i nogle Timer i Latin, i III Klasse i Hebraisk.*) Et Forslag om en saadan partiel Deling af Klasserne, ifølge hvilket da de nævnte Klasser i de respective Fag skulde deles i hver to Afdelinger, som skulde undervises i hver sit Klasseværelse, er af mig indsendt til den kongelige Direction: hvis det af Samme bifaldes, vil Ansættelsen af endnu en Lærer vorde fornøden. Til det 5te Klasseværelse, som i dette Tilfælde i nogle af Timerne vil udfor-

*) Det vilde være ønskeligt, hvis man kunde dele ogsaa Underviisningen i Tydsk i I Kl. Men da jeg ikke har turdet forøge Vanskelighederne, har jeg ikke foreslaaet dette, derimod i Forslaget stræbt at erstatte nogenlunde Delingen ved at anvise Faget forholdsviis mange (5) Timer.

bres, kan benyttes enten et af Adjunctværelserne, som nu staae ledige, eller et af de til Rectorboligen hørende.

I Henseende til Lære- og Læsebøger ere ligeledes nogle Forandringer af mig, i Overensstemmelse med Lærernes Meninger og Ønsker, foreslaaede. Herom vil dog først i Skolefterretningerne for næste Aar noget Nærmere kunne berettes.

Viborg Kathedralskoles Bygninger ere af et saadant Omfang, at faa af de øvrige lærde Skoler i denne Henseende kunne maale sig med den. Men formedelst en uhensigtsmæssig Indretning af den hele Bygning er imidlertid Localet saadant, at det neppe kan siges at opfylde billige Fordringer. Klasseværelserne ligge saaledes, at kun de 2 ere samlede; de 2 andre ere adskilte fra de først nævnte ved hver sin Gang, ligge altsaa saa isolerede, at det er meget vanskeligt, ofte umuligt at føre det stadige Tilsyn med Disciplene, som Anordningerne foreskrive og som jeg anseer for overmaade vigtigt. Af de til Rectorboligen hørende Værelser ere de fleste meget smaa, de øvrige saaledes beliggende, at deres Benyttelse er i høi Grad ubeqvem. En passende Plads, hvor Disciplene i Friheds-qvarteret kunne opholde sig og tage frisk Luft, mangler ganske, ligeledes et Locale for Gymnastiken; til nogle af de herhid hørende Øvelser er nu leiet en Sal. I Anledning af disse Mangler indgik jeg under 9de August med en Forestilling til Directionen, ifølge hvilken Samme overdrog Bygningsconducteur Thielemann at foretage med mig en Undersøgelse af det hele Locale, og derom ligeledes med mig at indgive Forslag. Ved den foreløbigen imellem os aftalte Plan, som gaaer ud paa en anden Inddeling og Benyttelse af den hele Bygning, vilde kunne erholdes 5 gode og umiddelbart med hinan-

den forbundne Klasseværelser, en Plads for Disciplene (ved at tage det Halve af Rectors og Overlærerens Gaard), et godt Gymnastikhuus (ved at afbenytte Noget af den overflødige Leilighed, som nu Rector og Overlærer have i Baghuset), endeligen en smuk og beqvem Rectorbolig. Overlærerboligen kunde blive uforandret. Imidlertid vil denne Sag naturligviis endnu maatte blive Gjenstand for yderligere Forhandlinger, og først ved allerhøieste Resolution finde sin endelige Afgjørelse. Arbeidet vil saaledes i intet Tilfælde kunne paabegyndes for i næste Aar.

For at lægge forud en fast Plan for den hele Underviisning og dens Fordeling paa de enkelte Klasser (et Punct, om hvis Vigtighed jeg især i mit Skrift om det lærde Skolevæsen S. 476 har yttret mig), er jeg kommen overeens med mine Medlærere om, at jeg forelægger enhver af dem, for sit vedkommende Fag, et Udkast til en Plan for Underviisningen i samme, hvorpaa enhver Lærer meddeler mig sine Bemærkninger over Udkastet. Efter en saadan foreløbig skriftlig Behandling vil det formeentligen bedst kunne gjøres til Gjenstand for mundtlige Forhandlinger i Lærerforsamlingerne; vi haabe paa denne Maade, ved venskabelig men dog grundig Drøftelse af de Puncter, i hvilke vi muligen ville findes at være af forskjellige Meninger, at skulle kunne forene den tilbørlige Lærefrihed med den fornødne Eenhed og Conseqvents i Underviisningen. Iøvrigt vil det i det første Aar, saalænge vi endnu ere saa fremmede for hinanden, og indtil nogen Erfaring er vunden, være rigtigst at blive staaende ved mere almindelige og mindre detaillerede Bestemmelser, end ellers maa-

skee vil være tjenligst. I Skoleefterretningerne for næste Aar haaber jeg herom at kunne give fuldstændigere Beretning.

Istedetfor at hidtil hver Lærer besørgede de for hans Fag fornødne Blade paa hver sit Sted afstregede i Journalen, vil fra næste Skoleaars Begyndelse blive indført en trykt almindelig Characterprotocol, for alle Lærere, indrettet saaledes, at alle de daglige Charakterer for en Maaned kunne staae paa een Folie. Baade er dette beqvemmere og smukkere, og det medfører den Fordeel, at Lærerne lettere ere istand til at have et almindeligt Overblik over Disciplenes Virksomhed i alle Fag, men især at Rector paa denne Maade har en let Adgang til dagligen at indhente den Kundskab i det Enkelte, der saa meget befordrer og sikkrer et stadigt og nøiagtigt Tilsyn med Disciplene.

Et Moerskabsbibliothek for Disciplene vil jeg bestræbe mig for at faae oprettet ved denne Skole, ligesom det allerede i flere Aar har bestaaet i Randers: om det kan begynde allerede i dette Efteraar, vil afhænge af, om Directionen for Universitetet og de lærde Skoler endnu i Aar bevilger nogen Understøttelse til den første Oprettelse.

Mandag Morgen ville vi herefter begynde og Løverdag Aften slutte vor Gjerning i Skolen med en fælleds Lovsang. Til dette Øiemeed vil et Udvalg af nogle faa Sange blive trykt, og enhver Discipel anskaffe sig et saadant. Bekostningen vil blive aldeles ubetydelig.

Den offentlige Examen
i Viborg Kathedralskole for Aaret 1841
foretages i følgende Orden:

Mandag den 20de September.

8—12. De tre øverste Klasser Latinsk Stiil.

3—7. Samtlige Klasser Dansk Stiil.

Tirsdag den 21de September.

8—10. IV Kl. Latin.
10—12. III Kl. Latin.
Skriftlig Prøve:
8—10. I og II Kl. Regning.
10—12. IV Kl. Latinsk Version.

3—4½. IV Kl. Religion.
4½—5½. III Kl. Religion.
5½—7. I og II Kl. Dansk.

Onsdag den 22de September.

8—9½. II Kl. Latin.
9½—10¾. III Kl. Historie og Geographie.
10¾—12. II Kl. Historie og Geographie.

3—5. IV Kl. Historie og Geographie.
5—6. II Kl. Religion.
6—7½. I Kl. Religion.

Torsdagen den 23de September.

8—9. III Kl. Græsk.
9—10½. II Kl. Græsk.
10½—12. IV Kl. Hebraisk.

3—5. I Kl. Latin.
5—7. IV Kl. Græsk.

Fredagen den 24de September.

8—9½. IV Kl. Tydsk.
9½—10½. III Kl. Tydsk.
10½—12. IV Kl. Mathematik.

3—4. II Kl. Tydsk.
4—5½. I Kl. Tydsk.
5½—7. III Kl. Mathematik.

Loverdagen den 25de September.

8—9½. IV Kl. Fransk.
9½—10½. III Kl. Fransk.
10½—11½. II Kl. Fransk.
11½—12½. III Kl. Hebraisk.

3—4½. II Kl. Mathematik.
4½—6. I Kl. Historie og Geographie.
6—7. Samtlige Klasser Sang.

Fredagen den 1ste October, om Formiddagen Kl. 8 møde de til Optagelse i Skolen anmeldte Disciple for derefter at prøves mundtligen og skriftligen. Naar dernæst paa en Dag, som nærmere vil blive bekjendtgjort, Skolens Rector er bleven høitideligen indsat i sit Embede, foretages **Onsdagen den 6te October** Translocation, og Dagen efter, **Torsdagen den 7de October** begynder Undervisningen for det nye Skoleaar.

Til at overvære Examen indbydes herved ærbødigst Disciplenes Fædre og Foresatte, samt andre Skolens og Videnskabernes Velyndere.

Viborg Kathedralskole, den 2den September 1841.

C. F. Ingerslev.

I.

EMENDATIONES

M. TULLII CICERONIS TUSCULANARUM DISPUTATIONUM.

PARTICULA I.

SCRIPSIT

A. S. WESENBERG,

ART. MAG., SCHOLAE ADIUNCTUS.

Praefatio.

Prodiit hoc anno *Tregderi Ciceronis Tusculanarum Disputationum* editio (*Maduigio*, summo magistro, ab doctissimo et acutissimo discipulo dedicata), qua is codicis Regii (R.) et Pithoeani (P.) Gudiana eiusdemque Regii Krarupiana collatione ac Moseriana uarietate adiutus libros illos, ut mihi uidetur, qui in nostris quoque scholis saepius legantur, et dignos et idoneos recognouit, quum in praefatione primum Regium cd. describeret eiusque scribendarum uocum rationem ac frequentiorum quorundam uitiorum genera exponeret, deinde singulos grauiores locos a se emendatos breuiter commemoraret, in imis autem paginis integram illorum cdd., Nonii editionisque Orellianae scripturae uarietatem adderet.*) Pulcherrimus hic libellus (ad scholarum

*) Satis diligenter in ea re uersatum Tregderum esse quo magis intelligatur, h. l. omnia ponam, quae ego ex Gud. coll. (nunc iterum a me inspecta) et ex Krar. aliter notaui. Ex G. et K. silentio R I § 3 *Annis enim*, 21 *Pherecraten*, 116 *Aristogiton*, II, 25 *Ex* quo, 38 (ubi Tr., opinor errore

quoque usum accommodatus) mihi, qui post editum a. 1830 *Annotationum* (maxime grammaticarum) *in Cic. T. D. Spec. I*, quum *Maduigius* pro nostra amicitia et *Krarupius*, U. D., quae eius erga aliorum studia beneuolentia est, easdem illas collationes mecum communicassent, tamen aliis laboribus impeditus nullam operam in *T. D.* emendandis nisi obiter collocaueram, ansam dedit hos libros accuratius tractandi, si quid ego quoque ad eos perpo-

---

typ., edidit *oppetam*) recte *oppeto* (cf. IV, 48, Ter. And. II, 1, 11), 42 *dolere necne*, RP 52, ut Or., *quam eadem*, III, 1 *eius atque*, 37 *sic etiam* (Tr. ed. errore aliquo *sic et*), 75 *et uigeat*, 84 *Haec sunt*, IV, 6 *blandis*, V, 85 R *indolentiam autem*. Ex G. et K. testimonio R I, 40 *mari*, 68 *cultam*, II, 46 *homine*, RP III, 44 *accedam*, V, 37 *quidque*. Ex G. test. R I, 31 *progatio*, 86 *auctoribus*, 104 *moretur*, 116 *mortis pro*, 45 *breuim*, 54 RP om. *et* ante *exanim.*, R 65 *fertur*, III, 3 *inquirit* inter lineas, 10 m. 1 *qui*, 12 P. om. *dolere*, 17 RP *appellare*, 20 R. *et d. audacius* inter l. et *hoc aegre*, 26 RP *extabunt*, P 28 om. *aegritudine — ad*, 42 *qua si*, 46 RP *oportet ea* m., 56 P *sup, sordida*, IV, 4 RP *multae*, 5 *nros* cum linea o: *nostros*, 36 P om. *et* ante *temp.*, RP 43 *uehementioris*, 44 *Militiadis*, 46 *cal. h. i. calamitates*, 68 P *accersiri*, V, 23 RP *aduorsa*, P 26 *qui*, 37 *uigeant*, 45 *et dissim.*, 68 *rerum ne uiuendi*, 93 om. *partim n. et non nec.*, 114 om. *at — poterat*, 91 RP *tristioris*, 108 R *suppeditet* cum syllabae *ur* comp. Ex K. test. I, 30 *inmanus*, 65 *fierit*, 68 (G.?) *duobus*, 115 *Terinaneum*, III, 12 *quidam*. Ex G. sil. R I, 13 *ob ipsum*, 57 *respondit*, 78 *manere animos*, 93 *ipsum* habet, II, 8 *manum*, RP III, 53 *sed etiam*, IV, 22 *et a*, 37 *scienter*, 48 *uobis*, P V, 54 *uano*, 94 *et in*, RP 97 *Ptolomaeus*, 114 *poësim*. Quibus locis Tregd. unius Gud. collatoris silentio nimium tribuisse mihi uideatur, in Part. II dicam.

liendos conferre possem. Tregderus enim etsi, qua est doctrinae ubertate et iudicii sanitate, tot locis Orellianam scripturam uel ex cdd. uel ex sua aliorumue (maxime *Maduigii*) coniectura emendauit, ut eius recognitio omnibus ceteris, etiam non modo Klotzii (nam alter hic Gebhardus, qui fere cum melioribus cdd. uel sapit uel insanit, Ciceronis libros multo plus maculauit quam emendauit), sed Moseri (cuius diligentiam Tregderus in colligendis potius quam in deligendis scripturis uersatam esse recte iudicat), multo mihi praestare uideatur, tamen non paucos reliquit, quos aliter scribendos arbitrarer;*) quos omnes uno libello quum ita persequi uellem, ut mea quoque quaedam esset recognitio, angustiae me quum temporis tum loci eos tantum, si quos mihi ex mea coniectura certa probabiliue emendasse uidebar, aliosque similes, quos data occasione ex aliorum coni. aut ex cdd. emendandos putabam, nunc tractare, ceterorum emendationem cum mea qualicumque de codicum rationibus disputatione in aliud tempus differre coëgerunt. Illud denique lectores monitos uolo, Dauisii, Klotzii, Moseri editiones tum

*) Tregderus si quid praeter illam scripturae uarietatem in *notis* ponere uoluisset, non dubito, quin ipse plures uirorum doctorum coniecturas et codicum scripturas, quas nunc incertiores, quam ut reciperentur, putauit, in iis probaturus fuerit. Ne ego quidem omnia, quae nunc sunt mihi probata, tam certa existimo, ut in ipsum quem uocant *contextum* recipi uelim.

ad me perlatas esse, quum hae emendationes typis exprimi coeptae essent neque iam ullam illarum rationem habere facile possem, nec tamen me in iis percurrendis fere inuenisse, cur quidquam eorum, quae scripsi, magno opere retractandum existimarem.

Lib. I.

7, 13. Scribendum est *qui mortui sint* obliquo illo coniunctiuo, quem Klotzius et Tregderus ex R. restituerunt quum 11 (*quia nulli sint*), 12 (bis *quia non sint*), 14 (*qui mortui sint*), tum in sententia ex eodem uerbo *dicam* pendente: *qui nati non sint.* Cf. 35, ubi iidem ex Archetypo *qui uita cesserint* et ex R., aliis *quia n. o. sint,* 25, 46, ubi iidem ex R., aliis *quae q. f. sint animi,* 80 (*uersentur*), II, 44 (*quo — sit*), 45 (*quod h. sit*).

16, 38. *quod litteris extet. In* in Arch., ut aliis locis (II, 1, III, 54, V, 114; 102, ubi Tr. ex Wolfii coniectura recte *in nostra urbe;* de duplici *in* cf. Acad. 1, 45), ita hoc ante *litt.* omissum est. Cf. Inuent. 1, 39 (*in litteris e.*), Uerrin. V, 148 (*in litt.*), Orat. III, 5, Fam. I, 8, 7. *Re aliqua exstare* a Cicerone quidem certe sic non dicitur.*)

17, 40. Pro *cum eodem ipso,* quod nihil est, Matthiaeus ad Manil. 16, 46 (ubi ex codd. Maduigius *idem iste* restituit) scribi *c. e. illo* uoluit. Lege *c. e. isto,* quod quum aptius est, tum leniorem habet emendationem, praesertim post *ipse.* Cf. Obss. in Sestian. p. 9, Madu. Opp. Acad. p. 131.

---

*) 1, 84 ex Bentleii coni. scribendum *in quo-revocatur.* No si *inscriptus* quidem additum esset, causam inscriptionis afferri conueniret. Quum *in* post *n* excidisset, *quo,* ut saepissime (83, 96), cum *quod* confusum est.

17, 41. Inde a Manutio uulgo legitur: *Horum igitur aliquid animus est, ne tam uegeta mens — in Empedocleo sanguine d. iaceat,* durissima uerborum structura, siue *est* intelligas esse *a natura factus est,* siue *esse statuo.* In Arch. fuit *nec—iaceat.* Quare, si *est* uerum esset, scribendum mihi uideretur, ut in b. (edd. uett.) est, *nec—iacet.* Nunc, quoniam R. *est* non habet (in aliis Bentleii erat *est animus*), suspicor Ciceronem sic scripsisse: *H. i. a. a. sit, nec—iaceat* ɔ: Quoniam animus, siue animus est siue ignis siue numerus quidam siue quinta illa natura, sublime feratur necesse est, horum a. eum *esse statuamus* nec-iacere. „D. uero — *omittamus* — 42. Illam uero f. *eiciamus* — fortuitam —."

22, 52. Jure spreta uulgari lectione *Hunc* (animum) *igitur nosse nisi diuinum* („maximum" et difficillimum, cf. Platon. Alc. I, 129 A, Cic. de Legg. I, 58, de Fin. V, 44, Plutarch. U. Demosth. c. 3) *esset, non esset hoc* („ut se quisque noscat") *acrioris cuiusdam animi* (unius alicuius VII Sapientium — cf. Fin. III, 73, Pausan. X, 24, 1, Plut. de *Εἶ* apud Delph. 2, 17 —, siue Thaletis siue Chilonis — cf. Diog. Laert. Thales, Auson. Ludus VII Sap., Ludius u. 1—3, Chilon u. 8—9) *praeceptum, sic ut tributum deo sit* Tregd. ex Arch. scripsit: — *praeceptum † tributum a deo sit hoc, se ipsum posse cognoscere.* Mihi quidem Cicero sic scripsisse uidetur: — *praeceptum tributum deo.* Cf. de Fin. l. c. *Quod praeceptum quia maius erat, quam ut ab homine uideretur, idcirco adsignatum st deo.* De Legg. l. c. *cuius praecepti tanta uis, t. s. est, ut ea non homini cuipiam, sed Delphico deo tribueretur.* Plut. Dem. l. c. εἰ παντὸς ἦν τὸ Γνῶθι σαυτὸν ἔχειν πρόχειρον, οὐκ ἂν ἐδόκει πρόσταγμα θεῖον

εἶναι. Uides sententiam eandem uariis modis expressam. A in Arch. ex M geminatis ductibus natum est, ut I, 78, IV, (36), 66 (*animis* pro *nimis*) ante N. Illud uero *sit hoc* (ɔ: *sc.**) *hoc* aut *hoc est*) *s. i. p. cognoscere* glossema est (eiusdem fere generis, cuius id, quod V, 24 in Arch. fuit, *id est genus tormenti apud Graecos*, cf. III, 8, ubi Tr. ex Bentl. coni. ineptissimum glossema *id est - insaniam* uncis inclusit), ascriptum, opinor, ad superius uoc. *hoc.* Quod ad formam sententiae uerborumque collocationem attinet, simillimus locus est de Re p. III. 8, 13: *nam si esset, — essent iusta et iniusta eadem omnibus.*

23, 54. *quae se ipsa semper moueat.* Rationis illa conclusio, qua Plato in Phaedro (245, C. —E) animum sempiternum esse colligit, a Cic. in l. VI de Re p. satis accurate conuersa atque inde huc translata, hæc est: Quod se ipsum mouet, id solum semper mouetur; quod autem semper mouetur, aeternum est: atqui animus (solus) se ipse mouet: igitur aeternus est. Ab hac ratiocinatione illud *semper* alienum esse facile intelligitur. Cf. § 55. Quare, quoniam Platonis uerbis (*τὸ αὐτὸ ἑαυτὸ κινοῦν*) Ciceronis illa (Re p. VI § 28) *quae sese moueat* respondent, equidem h. l. *semper* uncis includo, quod ex § 53 (*quod semper mouetur*) male repetitum uideri potest; cf. ad 118. Quod in Arch. fuit *ipsam,* nescio an ex antiquiore illa ipsa scriptura (*seipsamouet*) ortum sit.

---

*) Cf. Obss. in Sestian. p. 59, Emendd. Cic. Epp. p. 98. — T. D. II, 16, ubi uulgo, etiam a Tregdero, legitur: *ne dolorem summum malum diceres*, uidit Bentl. in *se*, quod Arch. post *ne* habuit, latere *sc.* Librario neque occasio sic errandi ulla fuit nec interpolandi causa.

26, 65. *Hanc nos sententiam secuti his ipsis uerbis in consolatione hoc expressimus.* Sic Tregd. cum D. ex R, aliis Bentleii scripsit, quum uulgo legeretur — *hæc exp.* Neutrum mihi uerum uidetur. Si *exprimere* nihil aliud esset, quam *dicere, hoc* uel potius *hæc* ad ea, quae sequuntur, referri poterat (cf. III, 41). Atqui sic u. illud ab antiquis numquam ponitur. (Acad. II, 77 *expresserat* est *obtinuerat, probauerat*). Ad *hanc* (Aristotelis unam quandam) *sententiam* si retuleris, *hæc* falsum sit, *hoc* parum aptum: Cic. simpliciter *eam* dixisset. Ego delendum *hoc* esse suspicor, ut additum ab aliquo librario, qui structuram illam, qua obiectum definito uerbo cum participio commune plerumque semel tantum ponitur, siue ignoraverit siue explicare uoluerit.*)

31, 76. *Tantum — abest —, ut malum mors sit —, ut uerear, ne homini nihil sit non malum aliud certe, sed nihil bonum aliud potius.* Sic omnes præter Wolfii et Kühneri editiones, etiam, quod miror, Tregderi. Utrum tandem minus est et confidentius dicere conuenit, *nihilne* aliud *bonum* esse *potius,* an *mala* praeter mortem *omnia* esse? *summumne* bonum esse mortem, an *solum?* Prius minus esse uidit Hottingerus nec temere quisquam negauerit nisi qui, ut Orellius, sit præiudicata opinione

---

*) Eiusdem siue ignorantiae siue prauae sedulitatis est I, 7 Archetypi illud *operam,* II, 18 *uoluptatem,* III, 3 *uirtutis* et *gloriae,* IV, 31 *non possunt, corpora* (quod ex Madui-gii coni. uncis Tr. inclusit), V, 51 *boni* (sic etiam R., P.), 12 *contineri,* 116 *Epicurei,* 84 *bonis,* quod ego cum Madu. ad Fin. IV, 15 ex Goerenzii coni. uncis includo neque uero iis, quae sunt V de Fin., 45 (*bona naturae*), 58, Acad. II, 138 (*prima naturae commoda*) satis defendi potest.

caecatus. Tali autem in gradatione quid *certe* significare potest, nisi ea, cui additum sit, sententia minus aliquid dici et quod certius affirmare liceat? Itaque, si lenius remedium nullum esset, ex Hott. coni., ut fecit W., scribendum erat — *aliud, certe nihil,* omisso u. *sed.* Quam „uiolentam" omissionem Or. quum non ferret, duas audacissimae interpretandi artis adhibuit machinas, quibus labantem uulgaris lectionis sententiam fulciret. Primum, ut priore sententia minus quiddam Ciceronem dicentem faceret, ante *non malum* interpretando addidit „*aeque*" („gleich sehr"); deinde nouam quandam particularum finxit significationem, ut *certe, sed* idem esset quod *non modo, sed etiam* („wenigstens —, ia —"): quasi uero pro eo, quod legitur V, 26, *dolorem non modo maximum malum, sed solum malum etiam dixerit,* quisquam, non modo Cicero, dicere potuerit: *d. m. m. certe, sed s. m. d.* — Quid igitur? Scribendum est: — *aliud, certe sit**) *nihil*—. Cf. III, 36 (*quae—te forsitan potuerit***)

---

*) De tali confusione cf. Obss. in Sest. p. 47—48, Emendd. Cic. Epp. p. 98. Similiter T. D. I, 14 Arch. *alioset* pro *alio si*, II, 2 *sed non* p. *si non*, 52 *sedfactotum* p. *sitactum*, 47 *senilesed* p. *sinilesset* (de R. falsa ex Berg. coll. Or. tradidit). — *Est* pro *sit* Tregd. ex Madu. coni. recte posuit I, 41 (*Si — quidam est an.*), et 30 (*tam est immanis*); 23 (*quaecunque uera est*) ex sua, fortasse minus necessaria, cf. V, 83 (II, 42, V, 108, Off. III, 20, Madu. Opp. Ac. p. 481 not.).

**) Bentleii, Wopkensii, Wolfii, Handii causa moneo coniunctiuum ex *forsitan*, o: *fors sit an*, pendere; u. Kritiske Bem. til Cic. Tale f. Caelius p. 25, ubi tamen Liuium excipere debebam, qui indicatiuum posuit Præf. 12 et fortasse III, 47, (ubi Flor., Leid. 1, alii *tradiderunt*), coni. IX, 9, al.

pungere, non potuit certe uires frangere), 73. De iterato *sit* uide sis IV, 50, N. D. 1, 20.*)

49, 118. *ut aut in aeternam et plane in nostram domum remigremus.* Quoniam *una* domus (æt. et p. n.) significatur, delendum est alterum *in* siue ex *-e n-* natum (ut II, 26 *enim* ex *-erti m-*, III, 82 *etsi* ex *-it si-*, II, 48 *ite* ex *-it e-*, IV, 80 *sanabile est tamen*) siue ex superiore *in* frequentissimo quodam errore repetitum.**)

---

*) De *est* in coniunctis sententiis iterato cf. III, 63, ubi Tr. ex Arch. restituit *intellectumque est* (de R. Bergeri testimonium falsum est), 74, Kühn. ad V, 2.

**) Ut I, 40 *an* post *dubitamus*, librario aberrante ad superius *relinquamus*. *An* (sic ex Arch. pro *Ain* recte Tr., cf. V, 73, 35, ubi Tr. pro *Ain tu [an]* ex dett. edd. recte *An tu*, R. P. b praua repetitione *An tu an*, Re p. I, 19, Madu. ad Fin. I, 28); 82, ubi ex L. coni. Tr. *quoniam* uncis inclusit, ego deleo (ne *quia* quidem aut *quod* ferendum erat), 95, ubi R., 4 Pall., Pith. (ɔ: Arch.) post *ponamus* addunt *iussu tyrannorum* ex 96 tractum; 116, ubi ego ex L. coni. (Pal 4.) *rebus*, ut ex *auctoribus* repetitum, uncis includo (debebat certe esse *et rebus et uerbis*, cf. 114—115); 117, ubi ego: *atque [ita]* (sqq. enim uerbis *ut — des.* significatur consilium, quo „magna-contionandum"), cf. IV, 82, ubi ex *amentia* post *tamen* pessime additum est *ita* (ut leuissime dicam, mire a Klotzio et a Stürenburgio ad Arch. p. 80 defensum); 11, 38 *man-* ex sq. *manu*; 42 *eius*, 61 *animi*; III, 21, ubi Tr. ex Dau. coni. recte: *altera, quae est — obtemperans, uel cup. r. uel l. d. potest* (aberrauit librarius Archetypi primum post *altera* ad *cupiditas*, deinde quum se reuocasset et *quae* scripsisset, ad *recte u. l. dici potest*; Gryph. pro falsis uera omisit); 55 alterum *id* a Tr. ex Ern. coni. uncis inclusum (an ortum ex *sed?*); 71 *ut*; IV, 32 *non*; 81, ubi ego ex Dau. coni. *depellitur* uncis includo; V, 12 *de* (an ex *sed* natum?); 54 *suffragiis praeteritur* et alterum *bono* (Or. ex paucis dett. edd. *uano*), quod Tr. ex Madu. coni. deleuit.

Lib. II.

2, 5. *ut huius q. generis laudem — Graeciae eripiant et perferant in hanc urbem.* De eiusmodi sedis mutatione numquam sic dicitur *perferre,* semper *transferre,* ut paulo post et IV, 1 (II, 6 *traducta*). Ego suspicor Ciceronem scripsisse *et traferant,* unde R., Pal. 1, 3, (4), Fabr., Pith., ɔ: sine dubio Arch., *et praeferant.* Boëthius, qui ad Top. p. 372 ed. Orell. uu. *sed tamen — transtulerunt* laudat, habet *transferant.* I, 10 ex R, al. scribitur *travectio.* Fam. V, 20, 3 ex Med. scribendum *traferri* (ut III, 8, 4 ex eodem scriptum est *tralaticium,* de Opt. Gen. Orat. 2, 4 ab Or. ex cd. Sangall. et Charisio *tralatorum,* cf. Or. ad Orat. 92). — Liu. V, 52, 8, loco simillimo, ubi legitur *ad nos transferri* ex Archetypi *nostraferri* Flor. m. 1 fecit *nostra perferri* (m. 2. *nostra ferri,* unde Frgm. Hau. *nos ferri*), Leid. I *nostras ferri* littera *f.*, ut saepe, ante *f* addita.

Ibidem. Quum uulgo ex Arch. solocce legeretur: *nec ultra quam id,* (Wolf. „*id* ɔ: *ad id*“!) *quod ueri simile occurrerit, progredi possumus,* unum Tr. recte fecit, quod ex R., omnibus Bentleii (adde auctoritatem Boëthii, qui l. c. uu. *nos — sumus* citat) *occurrit* scripsit (cf. Madu. ad Fin. p. 690), alterum perperam quod cum Man., aliis *quam* uncis inclusit. Cur enim quisquam adderet? aut quae sic errandi fuit occasio? Accedit testimonium Boëthii, qui habet *n. ultra quam quod —*; cf. IV, 47 — *aliquid ueri simile? quo longius* (ɔ: longius enim *quam* eo s. *ad id*)*) *m. h. progredi non potest.* In Arch., ut

*) Cf. Fam. VII, 2, 1 *praefinisti, quo ne pluris emerem* (ɔ:, ut barbare dicam, *pl. quam quo* ne e.)

multae aliae uoculae, sic h. l. inter *quā* et *id* excidit *ad*, in Boëthii ed. *ad id.*

8, 20. *Sed feminea uir, feminea interimor manu.* Miram eiusdem notionis (weiblich) iterationem! Sophocles (Trachin. u. 1064): *γυνὴ δὲ θῆλυς οὖσα κοὐκ ἀνδρὸς φύσιν — μόνη με — καθεῖλε* φ. δ. ɔ: femina feminea (=*imbecilla,* non uirilis, weibisch) — me interfecit —. Uides duas notiones a Soph. expressas: quod idem ego suspicor Ciceronem fecisse, quum sic scriberet: *S. feminae uir feminea i. m.* Sic etiam magis rhetoricam *uir* habet *feminae* oppositionem.*)

12, 28. Equidem sic scribo: *At tu — rogatus a me — destitisti.* † *Rogo hoc idem Epicurum; maius esse dicet,* quum dubium mihi sit, *Roga,* ut Tr. ex Man. coni. (cf. 37, IV, 53, 54, III, 48) Cicero scripserit an, ut ego suspicor, *Rogaro,* cf. Att. VII, 1, 4: *Aliter senserо: — ἀναθήσει,* Phil. XI, 19 *Assensus ero; a. induxero in* c.: *negaro; uidebor* —, Acad. II, 115; Terent. Heaut. III, 1, 78, Uerrin. III, 4; Cic. de Fin. II, 57, Hor. Sat. I, 1, 46, Fam.

---

*) Duo sqq. uersus Tr. ex W. coni., Bouh. distinctione sic scripsit: *O nate, uere hoc nomen usurpa, patris* (W. *u. p.,*) *Neue* (Arch., ut Or., *patri ne me*) *occidentem* (sc. *caritatem*) *matris superet caritas,* dura constructione et uix ne in poëta quidem Cicerone ferenda. Accedit tautologia u. *occidentem*, cuius notionem *superet* per se ipsum satis significat. Quid Sophocles dicit? *Ὦ παῖ, γενοῦ μοι παῖς ἐτήτυμος γεγώς, καὶ μὴ τὸ μητρὸς ὄνομα προσβεύσῃς πλέον.* Quid apertius quam Sophocleo *μοί* optime respondere *patri?* Itaque ego sic scribo: — *usurpa patri, Neue occidentem* (sc. *eum* uel *me*, cf. 23 *religatum*) *m. s. c.* ɔ: *occidentis caritatem.* Nota est illa brachylogia, cuius prosum quoddam exemplum exstat I, 2: *uirtus — cum maioribus nostris comparanda.*

IX, 22, 4. Hanc in partem ut ego me inclinem, facit contraria sententia: *tu—rogatus a me;* cf. similem l., qui est V, 55: *Non dubito, tu quid responsurus sis—. Non quemuis hoc idem interrogarem; responderet enim alius —.* Potuit dici *Rogem —; — dicet* (*dicat*), cf. Fin. IV, 74, N. D. I, 57, 60: *Rogo —; — dicet* dici uix potuit. Alius generis sunt plurimi illi loci, ubi, ut in generali aut frequentatiua sententia, recte praesens tempus *bis* ponitur, ut Hor. A. P. 26 *Breuis esse laboro; Obscurus fio,* Epp. I, 1, 87, Cic. T. D. III, 57, II, 58, 33 (ubi *da* = *dandum est* Parad. 36), Fin. V, 84, Fam. IX, 22, 3.

16, 37. Ex Gron. coni. uulgo legebatur *quorum procedit mora* (Arch. *admodum*) *ad tibiam,* quum Tr. pro *mora,* quod modo partem quandam exercitus significaret [errauit Bremius in explicando Nepot. Iph. 2, ubi *morae* opponuntur *omnes copiae*], partim ex L. coni. (*agmen ad modum*) scripsit: *q. p. agmen ad t.,* quae emendatio incertior mihi uidetur, quam ut recipienda fuerit. Constat enim (cf. Thuc. V, 70, Aristot. Probl. cit. ab A. *Gellio* N. A. I, 11, Plut. de Musica X, 678 ed. R., Ual. Max. II, 6, 2) Lacedaemoniorum exercitum ad tibiam non *iter facere,* sed *instructa acie* proelium ingredi esse solitum. *Agminis* autem nomine iustam *aciem* uix quisquam antiquiorum prosae orationis scriptorum appellauit, neque uero ne Liuius quidem, qui nonnullis locis (VIII, 30, XXX, 6 — II, 49 *instructo agmine* est *in Marschordnung*) *agmen* pro *acies* posuisse uidetur, hoc tam ambiguo loco sic diceret (cf. XXXIII, 9 *phalanx —, agmen magis quam acies aptiorque itineri quam pugnae,* XXIX, 36, XXI, 57, XXV, 34). Quare equidem sic scribo: *q. p.* † *admodum ad t.* Fieri potest, ut superscrip-

tum aliquod glossema, ut *ad mod(ul)um t.* (cf. Gell. et Val. Max. ll. cc.), *acies* expulerit.*) Ipsum enim Ciceronem scripsisse *ad tibiae modos* (ut Liu. VII, 2 *ad tibicinis modos saltantes*) minus ueri simile est.

20, 47. *Quamquam hoc nescio quo modo dicatur, quasi duo simus —, non inscite tamen dicitur.* Uerissime Madvig. ad Fin. III, 70: „Non dubito, quin *Cicero,* ubi sic simpliciter, nulla latente *potentiali* [ut. T. D. V, 85, *Quamquam — sint —, tamen — patet,* cf. 111, 99, III, 40] *conditionaliue* aut *simili* significatione, esse aliquid et tamen aliud aut simul esse aut non esse significat, numquam in *recta* oratione particulae *quamquam* in protasi coniunctiuom subiecerit.“ **) Itaque ego suspi-

*) III, 76, ubi ex necessaria Bouh. coni. Tr. scripsit *nihil inopinati accidisse, ut Cyrenaici* (cf. 28, 31, 52), haud scio an, quum *mali* uocabulo *inopinati* superscriptum esset (cf. 28), propter *nihil mali* praue repetitum exciderit illud *ut C.*

**) De particularum *quamquam* et *quamuis* usu ego quum in libris de Fin. tractandis uersarer, in eandem fere sententiam disputatiunculam quandam conscripsi, cuius summa hæc fuit, ut Orat. III, 27 ex L. coni. corrigerem *quamque — tribuatur* (cf. Emendd. Cic. Epp. p. 99), Orat. 183 *quamquam — uidetur* (uidebantur re uera, non tantum *poterant uideri*, legentibus illorum poëtarum uersus soluta esse oratio, cf. Orat. I, 21, ubi uulgo recte: *quamquam - uidetur;* Orat. 172, ubi Or. ex dett. edd. recte *q. — debebant*, cf. Fin. II, 119, III, 5, Off. III, 3, Diu. II, 132, 91, Deiot. 30. Pison. 82, al.), Legg. III, 18 ex Ern. coni. *q. — uidebatur*), Muren. 20 ex Ern. coni. *loquor* (Klotzium, qui in *Neue Jahrbb.* VI, I, p. 37 *loquar* ita defendit, ut futurum indic. esse contendat, ut *audiam* est Fam. XIII, 68, 1 *Quae quamquam — audiam, tamen — cognoscam,* quamquam et Billrothio et Weissenbornio ita persuasit, tamen nihil

cor Ciceronem scripsisse *dicitur*; neque enim se nescire, quo modo illud dicatur, dicit, sed illud *quodam modo* ita dici, quasi d. s.; notum est autem *nescio quis* sic positum nullam in uerbi modum solere uim habere. De leuiculo Arch. errore cf. V, 119 (*dicamus* p. *dicimus*), IV, 28 (*dicitur* p. *dicatur*).

24, 58. *mori malunt quam tantum modo de d. gradu demoueri.* Sic Tr. ex Arch. (de R. falsum Bergeri silentium) ɔ: *quam non dem., nisi de*

---

opus est me refellere aut potius irridere). Ut Brut. 115 nunc legitur et necessario legendum est *qui quum* (opt. ed. Paris. *quam*) — *uocatus esset* (requiri non *aduersatiuam*, sed simpliciter *causalem* particulam quum per se ipsum intellitur, tum ex Orat. I, 229), sic ego ibid. 8 et Orat. II, 1 pro *quamquam* scribere *quum* non dubitarem (pendemus enim in Bruto et in illa libri II. de Orat. parte ab uno illo ed. Laud. non optimo, neque rara est uu. *quom, quam, quamquam* confusio, cf. Fin. III, 5, 36, II, 29, 31, III, 70, ubi aut ex Madvigii coni. scribendum *Quom — dicant*, aut ex Marsi, Ottonis, mea *quamquam — dicunt*), nisi, quod sine ulla uarietate legitur Phil. VI, 3, *sic — ualuit, ut, quamquam — esset, tamen — uiderentur*, id me adduceret, ut crederem iis locis per attractionem quandam (cf. Acad. II, 9 *quum eo — postridie uenissemus, quam apud Catulum uenissemus*, Att. VI, 3, 1 *quam dedissem*, Liu. I, 38 *quam m. fuisset*, Fin. IV, 12 *in quo — quaereretur*, Fam. XV, 2, 4 *quod — decretum esset*, Re p. II, 51 *ut, quemadmodum T. — euerterit, sit h. o. alter*) secundariam sententiam primariae a Cicerone esse accommodatam (cf. Fam. III, 10, 2), sicut a Trebonio Fam. XII, 16, 3 *quum, etiam si — fuerit, tamen — habuerit.* Uatin. 9 *sis* si uerum esset, obliquo coniunctiuo esset positum, ut Acad. I, 30, N. D. II, 81, T. D. V, 95, Fam. I, 2, 2, IV, 14, 4, XIII, 76 (ubi Md. *quam*, Cic. fortasse *quom*); sed quoniam prius comparationis membrum ipsum docet uu. *quamquam — tacterrimus* esse prodosin *totius* sententiae *tamen dico te — nomine*, non dubito, quin Cic. scripserit *es*.

d. g. aut *q. nihil amplius pati nisi de d. g. d.* Nam *tantus* (ɔ: eius magnitudinis) ita demum pro *tam paruus* ponitur et poni potest, si sequitur *ut* aut alio quo modo definita magnitudo est, ut aduerbii *tantum* pro *solum* positi uis ex ipso adiecto uerbo intelligitur. Wolfius quod ait *tantum modo* h. l. propter loquentis gestum ambiguum non fuisse, temere finxit neque ullo exemplo confirmauit. Scio equidem fuisse non paucos, qui, ut Schell., illud *est mihi tanti* sic interpretarentur; sed eos iam Beneckius ad Catil. I, 22 refutauit, quem tamen ipsum Maduigius praeclara disputatione (De loc. aliq. Juuen. explicandis Disp. II, 1837, p. 19—25) meliora de ea dicendi formula docuit.*) Ex dett. aliquot cdd. quod Or. scripsit *tantillum* (ɔ: uel minimum), ea forma Ciceroniana non est. Scribendum leuissima mutatione (III, 74 Arch. *diurna* pro *diuturna*, 1 R., P. *desidera* p. *desiderata*, cet.) *tantulum*; cf. 66, Legg. I, 34 *si interesse quippiam tantulum modo potuerit*, Rosc. Am. 118 *num — uidetur — tantulum de arte concedere*, Uerr. II, 124 *ne tantulum quidem commotus est*, V, 176 *si qui tantulum de recta regione deflexerit*, 181 *si*

*) T. D. II, 67, ubi ex praua Bentl. coni. D., W., Or. *si tanti non sit* (Arch. *sint*), *ut ferendi sint*, Tr. ex Man. coni. Maduigio probata (p. 25) facillima transpositione *si t. sint, ut f. non s.*, Archetypi lectio ne ita quidem satis defendi poterit, ut *tanti* sit *tantuli* (ut in *affirmatiua* sententia Fam. XV, 14, 4 *si tanta sunt, ut ea sustinere possis* = VIII, 10, 3): *negatiue*, ut Fam. l. c. dicitur *sin maiora* (*quam ut s. possis*), T. D. V, 117 de eadem re *sin — uehementius* torquent, *quam ut causa sit, cur ferantur* (ɔ: tam uehementer, ut ferendi non sint), sic h. l. dici *si t. sint, ut f. non s.* (= maiores s., quam ut f. s.) naturalis atque simplex cogitandi dicendique ratio iubebat.

tantulum (sic recte deterior cdd. familia; melior *tantum*) *oculos deiecerimus.*

Lib. III.

2, 3. *de excellente uirtute.* Scribendum *excellenti* (cf. Obss. in Sestian. p. 6,*) Emendd. Cic. Epp. p. 31), ut V, 66 *ab homine Arpinati* (uulgo *Arpinate,* sed cf. 74, Legg. I, 4, ad Q. F. III, 1 ter, al.). Contra V, 42 Tr. ex Bentl. coni. recte *Philippo minitante.* Litterarum *i* et *e* in Reg. atque, opinor, in ipso Arch. confusione nihil frequentius, ut I, 27 *inexpiabili,* 40 *mari,* II, 46 *homine,* 67 *illi,* 63 *uideri,* III, 23 *similes aegritudines, aegritudine,* 25, *inpendentes, omne,* 56 *genere,* IV, 56 *obtrectari,* 84 *ratione,* 64 *illi,* V, 44 *continere.* Quare Tr. uix recte fecit, quod II, 20 ex R. cum D. scripsit *latere* (uulgo *lateri*) *inhaerens*; neque enim, quia nonnulli (Cic. non item) *re haerere* (Virg. X, 361, Phaedr. I, 8, 4) et *adhaerere* (Ouid. Met. V, 38) dixerunt, idcirco Cicero, ne in uersibus quidem faciendis, *re inh.* dixisse putandus est; ceteris enim locis, ut alii scriptores,

*) Post eas scriptas hanc rem attendi in Oratt. Philipp., Epp., libris de Fin. legendis, nec ullum locum, qui meae regulae (probatae ipsi Tregdero De Casuali Nomin. Latt. Declin. p. 61) repugnaret, inueni, nisi Epp. ad Q. F. III, 5, 1 (*praestante uiro*). N. D. II, 98, ubi Or. ex Moseri corr. *excellente diuinaque natura,* ex Arch. scribendum *excellenti,* ut Orat. II, 85 ex Lamb. u. c. (Apud Liuium I, 9, ubi ex Flor. est *quasdam forma excellente,* ex cett. cdd. legendum *excellentes,* cf. III, 41, 4). Parad. III, 21 ex nonn. cdd. leg. *sapienti* et ex Arch. *temperato temperatiorem* (cf. Lex. et Or. ad Orat. 23). De Off. I, 46 sine ulla uar. est *sapiente,* Or. II, 248 item *furace.* N. D. II, 89 ex Arch. scrib. *undanti.*

sic ille semper aut *in re* aut *rei inh.* dicit; u. Lexx. Posteriores scriptores, maxime poëtas, multis modis ablatiuo sine praepositione liberius uti notum est. — Quod uero Tr. § 14 ex RP scripsit *Atque in quem,* ego non dubito, quin restituendum sit *Atqui in q.*; neque enim in assumenda conclusionis alicuius propositione minore ponitur *atque,* sed *atqui* (ut 21, V, 40, 43, al.), *autem* (14, 15, 19, 21), *at* (15, 16, 19, V, 48), *et* (9, 18, 15, V, 49). Freundius ille quidem s. u. *atque* II, 8 duo exempla, ab Handio, opinor, sumta, habet, Att. VI, 1, 6 et Or. I, 54; sed nihil apertius, quam iis locis nihil omnino concludi. Altero loco *atque* continuandae de re Salaminia narrationi inseruit, altero, ubi assumtio § 53 in uerbis *quae poterit* inest, conclusio uero § 52 in *in his—tenent,* disputatio a § 52 ad ea, quae § 54 dicuntur, per *atque* progreditur. N. D. II, 41, ubi, ut in uera assumtione, recte ex Rhed. nunc legitur *atqui,* sine dubio in Arch. fuit *atque.* Aliud est per *atque* annecti nouam aliquam conclusionem argumentumue, ut V, 43 (*Atque etiam*—), 49, 53, ubi, quoniam ad unum argumentum, cur in uirtute sit beata uita ponenda, quod „aliter uirtutum interitus consequetur" (id quod § 52 concluditur), alterum adiungitur, quod „in uirtute satis est praesidii ad *bene* uiuendum" (cuius conclusio deinde sequitur), necesse est scribi, ut Or. fecit, *Atque* (ut 43, ubi Arch. *Atqui cum* —, IV, 48, ubi Arch. *Atqui haec* —, Tr. coniectura recte *Atque h.*), non, ut Tr. ex Arch., *Atqui.*

15, 33. *Uetat—ratio intueri molestias; abstrahit ab acerbis cogitationibus hebetem aciem ad miserias contemplandas.* Sic Tr. ex Arch. Omittam deserta metaphora parum bene sic dici *a cogitationibus aciem abstrahi*; non dicam haec

ita intelligi posse, ut *ad mis. cont. ab ac. c. acies abstrahi* dicatur: illud dicam, poëtam fortasse aliquem aut Tacitum, Ciceronem non item, sic in hanc sententiam scribere potuisse, ut esset: *aciem ad m. c. hebetem* (*a se*) *factam ab a. c. abstrahit.* In simplici quidem atque naturali prosa oratione *hebetem ad m. c.* nihil esset nisi *quae* (iam per se ipsa, sine ulla rationis auctoritate) *ad m. c. hebes est*, quod quam sententiae scriptoris contrarium sit, facile intelligitur. Itaque ego sic scribo: — *abstrahit* (absolute, cf. 35, 76, Cat. M. 15) *ab. a. c.*; † *hebetem* —. Restituissem lectionem ex paucis cdd. interpolatis uulgo receptam *hebetat aciem*, unde, quum *at* ante *ac* omissum esset, corrigendo fieri *hebetem a.* facile potuit, nisi dubitarem, ante Augustine seculum *hebetandi* uerbum in usu fuisset. Cicero quidem, qui *hebescendi* uerbo aliquoties (ut I, 73) utitur, *obtundere* dicit aut *praestringere* aut etiam *hebetem reddere* (Att. IX, 17, 2 *Nam me hebetem molestiae reddiderunt*, cf. R. Amer. 101 *ipsos caecos redderet*, Lael. 54 *eos — efficit caecos.* Quamobrem mihi uidetur in Arch., ut multa,*) sic h. l. ante *aciem* aut *reddit* aut *facit* (cf. 52 *acriorem facit*) excidisse.

---

*) Ut I, 16, ubi R, 6 Gebhardi, ɔ: sine dubio Arch., om. *Sed etiam maiora molior*, quod ex sqq. uu. supplere nihil negotii erat, 88, ubi Arch. *Carere in morte*, Tr. ex Maduigii coni. recte: *[Malo] c. in morte*, II, 31, ubi ego ex necessaria L. coni. *et frustra laborantem* (cf. III, 66, 77), 67 *quem*, III, 40 *cum*, 73, ubi R., P., Pall., Dauu., al., ɔ: Arch., om. *fortuna* (suppletum ex § 71), 76, ubi Tr. ex Arch. *putent* ** *malum*, iure probans quum necessarium, tum uerissimum Lni supplementum *docere* (cf. 77, 54, 56; ne quis autem conferendo IV, 83 *una sanatio est, omnes opinabiles esse* Arch. lectionem defendere uelit, moneo certe

23, 55. Jure Tr. ex Arch. scripsit: *feriunt* (necopinata) — *fortasse grauius* (cf. 52, 59); † *non id efficiunt, ut ea, quae accidant, maiora uideantur,* † (ego * * *) *quia recentia sunt, non quia repentina.* Uulgo sine corruptionis nota legebatur *non* et ex interpolatis aliquot edd. *uid. Quia r. s., maiora uidentur, non q. r.* Prauum esse *non* clamant, quae § **52** (*omnia uideri subita maiora*), **28**, **30** leguntur. Mihi quidem uerissima uidetur Bentleii coni. legendum esse *nam* (cf. **28**), quod cum *non* non ita raro commutatur, ut **IV**, **56**, ubi R., P. *non solum* pro *nam s.* Deinde suspicor a Cicerone ita scriptum fuisse: — *uideantur; sed maiora uidentur, quia r. s., non q. r.* Cf. § **53** *Quod — dies declarat — tollatur,* **54** *Sensim — progrediens dolor extenuatur — usus docet minora esse ea, quae* (recentia) *sint uisa maiora,* **59**, et de Zenonis aegritudinis definitione, qua ad opinionem praesentis mali additur, ut ea *recens* sit, § **25**, **75**, **26** (*est aegritudo, ut docebo, in opinione mali recentis*). Exempla singulorum pluriumue uerborum propter terminationum uel initiorum similitudinem in Arch. omissorum multa*) sunt.

---

unam consolationem scribendum fuisse, non *u. officium cons.*), IV, 30, ubi Tr. ex necessaria Lni coni. *quia hi non*, 18 *pudoris* definitio, V, 84 *doloris.*

*) Ut I, 42 *uideri*, 54 *a* post *qua* (seruatum a Macrobio), 65 *quidem* (Tr. cum Madu. ad Fin. p. 818 recte *ne in deo quidem quicquam*, ut § 71 cum eodem *ne interire quidem igitur*), 97 *si* ante *similis*, 98 *et* post *iuste*, 104 *idem*, 107 *sunt* (Tr. recte *nulla sunt sine sensu*), 113 *id* ante *illis* (ego enim Rathii coniecturam *id illis praemi* praefero Tregderianae *id iis praemi*), II, 4 *a* post *auxilia* (I, 119 *e* post *omni*), 7 *ne* (Tr. ex L. coni. cum Madu.

De particulis *fortasse* — *sed* inter se respondentibus cf. I, 30, *III*, 13, IV, 47, Fin. III, 19, al.

26, 63. Tr., ut recte § 59 cum dett. aliquot cdd. scripsit *Mortalis nemo est, quem non attingat* (Arch., ut uulgo est, *attingit*) et § 76, ubi Arch. probantibus Kühnero atque Orellio et Klotzius: *sunt, qui — putent — abducunt — putant — colligant*, e Wolfii coni. — *abducant — putent — colligant* restituit (cf. Madu. ad Fin. I, 70) sic h. l., ubi omnes ex Arch. *Sunt — alii, quos*

---

ad Fin. III, 3 recte *ne mediocr. quidem*), 60, ubi Tr. ex Madu. coni. (ad Fin. V, 94) recte: *Quia, si, quum* — (R., P., alii, ɔ: Arch., *Qui quum*, unde uulgo *Quia, q.*), III, 3 *accessit* (quod Tr. ante *eodem* posuit, ego cum cd. Uatic. ipso Tregdero, qui § 62 confert, non improbante ante *atque*, cf. II, 27, *R. P. IV*, 9, 9 de eadem re), 35 *quod* post *qui* (Arch. *qui a n. datum est*, Tr. recte coni. *qui, quod a n. d. est*), 66 *et* post *curae*, 73, ubi ego ex uerissima Dau. coni. *ipsi se* (Arch. om. *se*) *ad miseriam inuitant* (cf. 82 *inuitatione* — sc. *sui* — *ad dolendum*, 64; Tr. ex audaciore W. coni. *ipsi mis. i.*), IV, 12 A post M (Tr. ex Or. coni. *autem a ratione auersa*, Arch. *autem r. adu.*), 27 *quosdam* et *et ebriositatem* (seruata a Nonio), 36 *et* ante *temp.*, 57 *non praemeditatum* (cf. III, 29, 31, 32, *Phil. XI*, 7) *sit* post *possit*, 58 *a* post *quae*, V, 27, ubi ego ex necessaria L. coni. inter *exploratagque* et *spe* addo *eius* (cf. Off. III, 117 *eius constitutionis*, ipse Metrodorus locis a Madu. ad Fin. II, 92 citt. *καὶ τὸ περὶ ταύτης πιστὸν ἔλπισμα*), 49 *me* ante *equiperare*, 50 *st* post *si*, 107 post *ignominia* plura (*An potest exilium ignominia* similiaue). De *in* in Arch. omisso dixi ad I, 13. *Est* (*st*) ego II, 52 post *tactum d. corpus* addo et I, 116 cum Rathio inter *ore* et *et* (ubi in *in ore est* et in *uigent* — cf. Fam. VIII, I, 4 — ex *ueniunt* intelligendum *iis*, ɔ: rhetoribus, esse Klotzii causa moneo, qui ad Lael. § 2 *in ore* cum *uigent* iungat atque in *uig.* inesse *omnibus* uel *multis sunt* credat); cf. Emendd. Cic. Epp. p. 17.

— *delectat*, scribere debuit *delectet*. Cf. Krit. Bemm. til T. f. Caelius p. 35, Obss. in Sestian. p. 47. De Archetypi in huiusmodi terminationibus auctoritate, quae per se ipsa nulla est, cf. I, 13 (*recordare*), 18 (*Sunt* —, *qui putant*, sed *Sunt, qui* — *censeant*), 29 (*demonstrantur*, Tr. recte, ut ex Arch. et Augustino *tradantur*, sic ex Aug. *demonstrentur*), II, 30 (*aspernatur*), III, 11 (*appellant*), 36 (*patiatur*), IV, 68 (*existumet*), al. Quod IV, 12 sine uarietate legitur: *eiusmodi* (constantem) *appetitionem Stoici βούλησιν appellant, nos appellamus uoluntatem*, falsam illam habet sententiam, id „constantiae" (*εὐπαθείας*) genus, quod Stoica quadam terminologia *βούλησις* appellaretur, a *Latinis* uulgo appellari *uoluntatem* esse solitum; cf. II, 30, III, 11. Cicero hoc dixit, licere Latino uocabulo, quod uulgari dicendi consuetudine latius pateret, sic quoque uti, utque sic uterentur, hortatus est, quam in sententiam scribendum est *appellemus*; cf. III, 7, Fin. III, 20 (ubi uulgo omnes ex Th. Bentleii coni. *appellemus*, Arch. *appellamus*) cum Madu. ann., 21, 24, 33, 45, 52, *IV*, 74, Acad. II, 17, N. D. I, 109, al.*) Indicatiuo modo certe dicendum fuit *ego appello* (cf. Fin. III, 20, 45, 55, 69, Ac. II, 54) aut *nos appellemus licet*, ut Fin. III, 17, Ac. I, 40, aut *nos appellare possumus*, ut Ac. I, 30, (cf. T. D. III, 7, IV, 13 *dici potest*).

---

*) Similiter T. D. IV, 13 *appelletur, nominetur*, 28 *dicatur* (coni. Bentl. p. *dicitur*), *nominetur, habeat*. Quod § 13 est *gaudium dicitur*, id breuiter dictum est pro (*a Stoicis*) *χαρά, id est gaudium*, *d.* III, 79, ut de usitato iam rhetorico u. *status, appellamus* rectum est, etsi Top. § 93 est *appelletur*.

33, 80, ubi uulgo ex Gr., Uat., Lni u. c. legitur: *num* (RP, 4 Pall. *nunc*) *quod* (sic Arch. siue, ut R, per compendium *qd* lineola per *d* ducta) *esset malum, nisi quod — turpe dici posset,* scribendum est *quid.* Latine dicitur aut *nihil est* (*est* copula) *malum, nisi* (*id*) *quod t. est* (cf. II. 29, 30, V, 18, 21, 27, Ac. II, 130, Fin. IV, 54, V, 83) aut *nullum est* (u. substantiuum) *m. praeter turpitudinem* (cf. V, 21, 29, Fam. II, 16, 1, Fin. II, 7, V, 73). — V, 37, ubi (err. typ.?) Tr. ex dett. cdd. *in suo quodque genere,* ego cum Or. ex RP, b, Uictorii malim *quidque,* quod siue ad (*id*), *quod—niteretur* siue, quoniam uu. *non modo animal — niteretur* parenthesin quandam faciunt, ad *quidquid genuit* relatum recte se habet. Exempla formarum *quid* et *quod* confusarum Tr. in Praef. collegit.

34, 84. *Uerum quidem haec hactenus; cetera — erunt.* Sic omnes prauo uerborum ordine. Quoniam *hæc* et *cetera* inter se opponuntur, *quidem* post *haec* transponatur necesse est; cf. § 4*),

---

*) Arch., ut uulgo legitur, recte: *Atque hi quidem —; quid? qui — omnibus, his — curatio?,* Tr. sine causa: *ii — iis.* Cf. II, 48, ubi Tr. quoque: *Ergo hos quidem —; qui autem —, hos,* Fin. IV, 49 *Et hi quidem —; quid censes eos e. f., qui —* (ubi *hos* prauum esset), T. D. III, 17, *etsi hoc quidem —.* De *his* cf. etiam V, 23 *qui —, huic,* III, 11 *Eos —, quorum —; qui —, hos —,* 71 *hos,* Fin. II, 91 *huic,* Phil. II, 100 *Agrum C., qui —, hunc,* III, 7 *ea, quae —, haec,* VII, 15 *eum, qui —, hunc,* Krit. Bemm. p. 27, Obss. in Sest. p. 61, Madu. ad Fin. III, 12 —. III, 66, ubi uulgo *ab iis* legitur, quoniam sequitur e contrario positum *ab sapienti uiro,* ex R., P. legendum est *his*; cf. 71 *quod alii —, id hi —.* V, 102, ubi Tr. *qui iis delectetur — qui his* (Arch.) *abundant,* potius scribendum fuit: — *his* (Arch.) — *iis.* I, 31, uui uulgo omnes ex Arch. *in his ipsis li-*

42, IV, 3, I, 99, 119, V, 11, 39, Ac. I, 21, Off. I, 19, III, 17, Inu. II, 115. De Arch. transpositionibus cf. I, 37 *imagines mortuorum*, 78, ubi Tr. ex Madu. coni. recte *id non concedant*, Arch. *idcirco non dant* (ex *idcecōnondant* praua correctione factum), 94, ubi L. ex u. c., Tr. ex Reiskii coni. *ita aut longa*, Arch. *auita* l., II, 5 *senescat rebus*, 67 *sint — non sint*, III, 1 *eius atque*, (ego ex Man. coni. *atque eius*, uulgo audacius *eiusque*), 58; *rem illud continet malum* (Tr. ex Bentl. coni. recte *r. c., illud m.*, Or. ex dett. aliquot cdd. temere *r. c., m.*), 67 *causam atque*, V, 58 *sordidoque ancillari*. — I, 67, ubi ex Arch. uulgo legitur: *Fortasse* (animus uidet formam suam); *quamquam id* (formam suam) *quoque* (a. uidet); *sed relinquamus*, quasi uero Cicero, quod ipse prius dubitanter dixisset, idem continuo affirmare potuerit, ex Wolfii coni. legendum est: *Q. fortasse id q.; sed* —; cf. § 90, III, 13, 18 *etsi hoc erit fortasse durius; sed temptemus*, Off. III, 39. Librarius *quamquam* quum post *suam* omisisset, post *fort.*, ut fit, ipse addidit, similiter ut paulo ante, ubi Arch. *ut se ipsum ipse uideat*, Tr. cum D. recte *ut se ipse u.*, et IV, 78, ubi R., P. *ipse ipsi*, Tr. coni. *ipsi se*. — IV, 30, ubi omnes ex Arch. *pulchritudo, uires, ualetudo, firm., uel.*, ego, ut Ursin., suspicor Ciceronem scripsisse: *ual., p., uires, f., uel.*; sic enim primum *firmitas* cum

---

bris (Tr. ex R. *l. i.*), *quos* —, S., E. probante Kühnero recte *iis*; cf. simillimum locum, qui est pro Archia 11, 26, ubi Madu. recte *in iis* (Arch. *illis*, Ammian. Marc. *in his*) *libellis, quos* —. V, 28, ubi omnes *hos existimo, qui sint* —, ego scribo *eos*. Utroque loco simplex correlatio est demonstratione nulla iuncta.

cognato *uires* recte coniungitur (cf. 31 *uiribus c. et neruis et efficacitati*), deinde ordo rerum enumeratarum eius inductionis, qua Cic. § 30 — 31 singulas persequitur, ordini rite respondet, denique legitimus ille atque usitatus „praecipuorum" ordo, quo primum *ualetudo* est (cf. Ac. I, 19, Fin. IV, 35, 49, V, 18, 80) seruatur. — V, 98 Cicero sine dubio scripsit: *Labor in uenatu, cursus ad Eurotam, sudor, fames, sitis*; omnes ex Arch.: *L. in u., sudor., c. ad E., f., s.*, quasi uenantes tantum Lacedaemonii, non item currentes, sudauerint. — Ibd. 87 Or. ex Ern. coni. recte: *Nemo est enim eorum* („reliquorum, Epicuri, Hieronymi et si qui—defendere"), *quin bonorum* (Arch. et Nonius s. u. *condocefacere: — enim, qui eorum b.*) *animum putet esse iudicem;* Tregder. uero ex audaciore sua coni.: *N. e. e., quin* [*eorum*] *bon.* —, quasi h. l. *omnium* omnino nemo fuisse dicatur, quin ita putaret, aut ueri similius sit librarium quemquam *eorum* sic addidisse, quam transpositas duas uoces esse. — Ibd. 83, ubi Tr. ex Bouh. coni.: *sed is* (id disputabat), *ut contra Stoicos* —; *nos illud idem* (Arch. *quidem**) *cum pace agemus,* ego sic scribo: — *nos* † *illud quidem* —, quum suspicer Ciceronem potius scripsisse: *nos quidem illud.* Scilicet non interiecta illa sententia „*quod quidem* — *exarserat*" Cicero dicere potuit: *id agemus* (*disputabimus*); nunc, quoniam praecedit *is ut c. St.* — *exarserat,* contrarium *cum pace* addidit et simul oppositionis indicandae causa *nos quidem.* De *quidem*

---

*) De uu. *idem* et *quidem* confusis cf. II, 28, ubi R. *hoc quidem* pro *h. idem*, 55, ubi R. teste Bergero, 4 Pall., 7 Oxx., 9: Arch., *hoc idem* p. *hoc quidem.*

sic posito cf. 85 *praeter Theophrastum* —; *reliquis quidem,* 121 (— *ceteris* —; *nostris quidem*), I, 99, 67, al. — Idem illud *quidem* his quoque locis sedem mutasse uidetur: II, 14 *Non audeo id dicere quidem,* ubi ego, quoniam non *existimo* et *dicere,* sed *Dolorem maximum malorum o.* et *id* (ɔ: „maius quam dedecus") inter se opponuntur, suspicor fuisse *id quidem dicere* (cf. 11, 15, 17, I, 17, al.); III, 46 *ne intelligere te quidem* (L. coni. *ne i. q. te;* cf. de eadem re 47 *ne suspicari quidem se,* Fin. II, 7, 30, N. D. I, 111); IV, 52 *isto modo quidem* (Cic. sine dubio *i. q. m.;* cf. Madu. ad Fin. IV, 77, ubi L. probabiliter *ne hoc quidem modo paria,* u. uar. lectt. ad II, 1, 19, V, 11 *); V, 40 *Non sane optabilis quidem ista — fortuna* (edd. uett. sine dubio rectius: *ista quidem,* cf. Or. II, 98, ubi Henrichsen. pro *inusitatum quidem nostris or.* ex edd. uett. recte *i. n. q. o.,* Madu. ad Fin. IV, 43 cum Add., Phil. XII, 18, ubi ego cum Mureto — ex Uatic.? —: *fortem illum quidem*). Scilicet *quidem,* ut interdum uel in optimis edd. (ut opinor, propter scripturae compendium) excidit (cf. Madu. Exc. III ad Fin. et ad Fin. I, 39, Fam. IX, 10, 2, Att. VIII, 12, D. 2, Emendd. Cic. Epp. p. 115), sic non mirum est, si aliis locis omissum semel loco non suo additum est (ut Acad. I, 18,

*) Att. IX, 13, 1 Cic. sine dubio *nec huius quidem rei,* ut Fam. XI, 5, 1 *ne in illa quidem re.* Quod legitur de Fin. I, 61, *ne id ipsum quidem expedire possunt, quod disserunt* (ɔ: *ne id i., quod diss., quidem,* cf. T. D. III, 19, p. Cacc. § 63, p. Mur. § 36), id alius generis est, de quo cf. A. Grotefend. II, p. 166, pro Caecin. § 47, Fam. III, 8, 6, Terent. Eun. I, 1, 1; Cic. ad Att. XI, 11, 1 *ne si sit quidem, quod — debeam scribere.*

ubi Or. errore quodam *ut mihi uidetur, Ar. quidem,* cdd. et edd. *ut m. u. q., Ar.,* ego *ut m. q. u., Ar.*).

Lib. IV.

5, 10. Tregder. *quum* pro *tum* recte quum V, 41, 68, 72, 99 ex Arch. cum Stürenb. ad Arch. p. 169 scripsit, tum contra Arch. I, 62, V, 4 et (cum L. D.) 42 (cf. I, 43, ubi Arch. *Cum enim* p. *Tum e.,* II, 60, ubi R. m. I, *Quem tum* p. *Q. cum*). Idem illud h. l., in quem temporalis particulae *tum* notio haud magis conuenit (cf. de eadem re I, 20, Acad. I, 39), faciendum est, ut scribatur *quum* (omnes *tum*) *irae, tum cupiditatis* ɔ: *et i. et c.*

12, 28. *Ergo et inuidi et maleuoli et liuidi et timidi et misericordes.* Sic omnes. Ego *et liuidi* certe uncis includendum puto. Primum enim Cicero neque *liuendi* uerbum neque quae inde deriuata sunt de *inuidia* usurpasse uidetur;*) deinde *et liuidi* post *et inuidi* superuacaneum est; denique inter *inuidi* et *liuidi* parum commode interpositum id est, quod quodam modo prioris est contrarium, *maleuoli* ɔ: ἐπιχαιρέκακοι (cf. § 16,*) 17, 20, 66). Librarius quum

---

*) Usus ille inde ab Augusti temporibus frequens fuit. Ex antiquioribus scriptoribus unus solus citatur, D. Brutus (qui alia quoque habet, quae a Ciceronis dicendi consuetudine abhorreant) in ep. ad Cic. (Fam. XI, 10, 1 *maleuolentia et liuore.*)

*) Tr. quod ibi ex Bentl. coni. *laetans malo alieno* uncis inclusit, recte fecit. Quum enim ex III, 60 satis intelligebatur, quid esset, *maleuolentia,* tum ab eo loco, quo IV perturbationum partes tantum enumerantur, unius *maleuolentiae* definitio aliena erat, quae § 20 demum post priorum definitiones recte consequitur.

pro *ettimidi* praue *etliuidi* scripsisset, ipse statim correxit; cf. p. 20 (de I, 67, IV, 78), p. 6 (de III, 24), I, 76 (Arch. *ulla uti ratione ut,* Tr. recte *ulla r. ut,*), II, 62 (RP *esse aeque grauis esse,* unde Tr. *a. g. esse*), 67 (Arch. *ut uides*), IV, 46 (RP *calamitates hom. ind. calamitates,* unde Tr. *h. i cal.*), 49 (RP *cognouit nomen*), 77 (ubi Tr. [*quae*] *quam;* sed nescio an *quae* ita defendi possit, ut sententia per anacoluthiam § 79 continuetur, cf. 72 *Sin autem* — 74 *Sic igitur affecto* —, 75, 59, V, 69, III, 36 —37), V, 72 (Arch. *rei refertae*), 94 (ubi Tr. recte ex Madu. coni. ad Fin. I, 46 *non* ante *contemnunt* deleuit).

23, 51. *Qui rem p. saluam esse uellet, se sequi iussit.* Sic uulgo legitur, quasi uero unum aliquem se sequi Scipio uoluerit, ac non omnes, quicumque rem p. saluam uellent. Ego scribo *uellent,* ut semper est in sollemni hac „extremi ac difficillimi temporis" uoce, qua ciues ad rem p. defendendam uocabantur. Cf. de eadem re Appian, B. Ciu. I, 16: *ἐβόα — ἕπεσθαί οἱ τοὺς ἐθέλοντας σώζεσθαι τὴν πατρίδα.* Plut. Ti. Gracch. 19: *ὁι βουλόμενοι τοῖς νόμοις βοηθεῖν ἀκολουθεῖτε,* Uell. Pat. II, 2: *hortatus est, qui saluam uellent rem p., se sequerentur,* Ual. Max. III, 2, 17: *Qui rem p. saluam esse uolunt, me sequantur;* de similibus rebus Cic. p. C. Rabir. § 20: *qui rem p. saluam esse uellent, — se sequi iubent* (ibd. 34, ubi ed. palimps. mutilatus: QUIR... SALUAMESSE U..... HUIC, omnes edd. ex praua Niebuhriano supplemento: *qui rem p. saluam esse uolt. Huic,* scribendum est *uolunt*); fragm. Cornelian. p. 75 ed. Or.: *qui rem p. s. e. uellent, ut — adessent,* Sestian. § 128, Pisonian. § 34, p. Red. in Sen. § 24; Liu. IV, 38, 2.

Lib. V.

10, 31. *Neque enim et haec loqui — et eadem — numerare concedi ullo modo potest.* Sic Tr. cum W. ex audaciore Bentleii nec satis commoda coni., quum Or. ex 2 cdd. interpolatis in eandem sententiam scripsisset *Namque et — nullo m. p.* In Arch. fuit, ut in RP, cdd. Uict., *Nec hunc* (aliq. cdd., edd. uett., Gebh. *Neque hunc,* alii interpolati *Nam hunc*) — *nullo* (sic omnes cdd.; Uict. ed. *ullo*) *m. p.* Ego puto scribendum esse: *Nunc et — nullo m. p.,* in quam eandem suspicionem collator Gudianus inciderat, qui in margine ascripsit: *γρ. nunc.* Sic post illa: *inducant animum — ducere* (= *si induxerint* —); *tum poterunt clarissima uoce profiteri — bonis,* quibus Cic. dicit, quid si illi philosophi sentirent, iisdem liceret semper beatum esse sapientem dicere, aptissime ex contrario haec ponuntur: *Nunc — potest,* quibus grauius iterum (cf. § init.) dicit, quid quoniam sentirent, illud nullo modo liceret. Causalis particula quam languidam efficiat orationem, quamque non apta sit, facile intelligitur. De eius erroris genere, quo h. l. quum (post *nec* paulo ante quater positum) pro *nunc* (s. *nc* cum lineola) scriptum *nec* esset, librarius ipse corrigendo siue *nunc* siue *unc* addidit (id quod postea in *hunc**) deprauatum est), cf. ann. ad IV,

---

*) Cf. IV, 27, ubi R. *haec qui* pro *nec qui.* Contra II, 45, ubi omnes post L. ex Arch.: *Nunc ego non possum tantum hominem nihil sapere dicere; sed nos ab eo derideri puto,* ego, qui, *nunc* quid sibi uelit, nesciam, cum 3 Oxx., SEL. scribo: *Hunc ego n. p. t. h.* (ɔ: utpote qui tantus homo sit) *nihil* —. Per *hunc* apte demonstratur Epicurus, ut Stoicis quodam modo opponatur; cf. quae infra sequuntur:

28. De notissimo particulae *nunc* usu, quo, ut Græcorum *νῦν δέ* (cf. Matth. II, p. 1216), Germanorum *nun,* nostrum *nu,* sic illa post fictam aliquam sumptionem de eo, quod contra sit, ponitur, uide, sis, lexx., T. D. I, 15, III, 2, *N. D. II,* **90**, *p. Marcello* § **25**.*)

Omittamus hunc igitur —. Aliunde — est quaerenda medicina et maxime — ab iis, quibus — malum.

*) De Re P. II, 39: *Quae* (Seruiana) *descriptio* (classium in centurias; supra ex Franckii coni. legendum *easque ita disparauit—), si esset uobis ignota, explicaretur a me* (sc. quot centuriae quo censu *cuiusque* classis essent). *Nunc* (quoniam — ex annalibus — eam satis cognitam habetis) *rationem* (eius) *uidetis esse talem* (=ita descriptas classes a Seruio Tullio fuisse), *ut — habeat* [=haberet], (*quibus — uniuersa*), *reliquaque—neque excluderetur — nec ualeret—.* Quid apertius, quam sic explicandum classicum illum de centuriatis comitiis locum esse? Et tamen fuerunt, qui *nunc* de interlocutoris, Scipionis Minoris, temporibus interpretarentur, ut Hermannus, Zumptius (ad Uerr. A. I, 26, V, 37 et in libello: Uber die Abstimmung des R. Volks in Centuriatcom.), Bonerus, Orellius (in Exc. ad Oratt. Select. XV. in Onom. III p. 374 sqq. repetito). Quam interpretationem satis refutant quum quae § 39 praecedunt quaeque § 40 sequuntur, tum ipsa illa praeterita: *excluderetur — esset — ualeret — esset.* Frustra igitur UU. illi DD. suas de mutata eorum comitiorum forma opiniones (de quibus ceterisque cf. Pauly: Real-Encyclop. d. class. Alterthumsw. II, p. 554 sqq. et de Zumptii, U. Cl., quem maximi facio, Jahnii Neue Jahrbb. XXIX, 2) Ciceroniano loco superstruxerunt, qui si cum Liuiano illo (I, 43) et Dionysianis in I classis centuriarum numero discrepat, ut tam in uetere re, non mirum est. Ne Liuius quidem et Dionysius omnia eadem tradunt. Ceterum, quod Liuius de mutato *ordine* (ɔ: centuriarum descriptione) dicit: *duplicato earum* (XXXV tribuum) *numero centuriis iuniorum seniorumque,* mihi quidem non aliter explicari posse uidetur quam ita, ut *centuriis* ablatiuus sit

19, 56. *hunc illi* (Arch. *huic illi*) *duco simillimum.* Cic. fortasse scripsit *illius.* Cf. Madu. ad Fin. V, 12. Ad locos regulae repugnantes, quos M. citauit, hos adde: Fin. IV, 65 *His similes sunt omnes,* N. D. I, 123 *homunculis similem deum* (ego ex aliq. cdd. *homunculi,* quod uel *deum* et sq. *hominis* suadere poterat); Fam. XI, 20, 1 *homo sibi simillimus* (Med. *siui,* unde recentiores cdd. recte: *sui*), Att. IX, 16 *me meis similem* (sic Or. errore typographico; cdd., edd. *mei;* cf. ibid. 11, 4, ubi u. c., Md. praue *dissimillimis nostris* pro *d. nostri*), Plaut. Men. V, 9, 26 *homini* (ed. Gron.; sed ante *s*). — Ut in aliis uel antiquissimis cdd., sic teste Krarupio in Reg. *us* finale interdum nota quadam seri-

---

(ɔ: singulis tribubus in binas centurias, unam iuniorum, alteram seniorum, diuisis); quamobrem ueram eorum sententiam existimo, qui „post expletas XXXV tribus" praeter XVIII equitum centurias omnino LXX fuisse statuunt, (Schultzius), Münscherus, Boiesenius noster (Rom. Antiquiteter p. 23), et, opinor, *Madnigius* (cf. Opusc. Acad. p. 169 et 85), qui utinam, ut de aliis Romanarum Antiquitatum capitibus fecit, ita de hoc aliquando quid sentiat accuratius et copiosius exponat! Liuii quidem locus, qui est XLIII, 16 (*ex XII* — ego ex Grucchii aliorumque coni. *XIIX* — *centuriis equitum* † *VIII* — *multaeque aliae primae classis,* unde Ual. Max. VI, 5, 3: *primae classis permultae centuriae*) cum illa de *omnibus* „*classibus* ciuium in *singulis* centuriis seorsum suffragia ferentibus" sententia conciliari haud facile posse uidetur, nisi tum (a. 171 a. C. n.) alia comitiorum ratio fuit atque Ciceronis temporibus fuisse putatur —. Apud Festum (ed. Dac. p. 503) ego sic lego: *Sex suffragia appellantur in* (sc. XVIII) *equitum centuriis* (ea), *quae sunt adiecta* (ɔ: attributa; uulgo *adiectae*) *ei numero centuriarum* (VI, cf. Liu. I, 36, 43, Cic. de Re P. II, 36), *quas Priscus Tarquinius rex constituit.*

Laert. IX, 59, Ual. Max. III, 3 ext. 4, in nomine consentiunt, TIM. ex NIC., CIN. ortum (cf. I, 10 R. *Coycti*, 59 *Secpsius*, 84 Arch. *Theombrotum*, 88 Arch. *Latina*, ɔ:, ut Tr. ex Lindemanni coni. Orellio probata, *Litana*, V, 34 R. *Ticieus* II, 38 Arch. bis *Patricoles*, V, 8 *Philuntem*) potius crediderim, quam ipsi Ciceroni. ut V, 46 in Ulixis nutrice (Tr. ex Arch. iure *Anticlea*), memoria lapso tribuam; V, 117, ubi Tr. ex Or. coni. scripsit: *portus enim praesto est, quoniam mors [ibidem]* (cur quisquam *ibidem* adderet?) *est aeternum nihil sentiendi receptaculum*, ego sic scribi malim: † *ibidem*, quum mihi multo ueri similius uideatur Ciceronem scripsisse *quoniam mors quidem* (sic Nissen.; librarius ex *qui—, iqu—* fecit *ibi—; ibidem* quidem, quod, si inter *est* et *act.* distinguitur, ineptissimum est, ne si uno quidem tenore, ut oportet, *quoniam — rec.* legitur, ut *ib.* sit *eodem tempore* — cf. Madu. ad Fin. I, 19 —, aptum est) uel potius, quoniam non tam *mors* quam tota sententia sic insignienda fuit, *quoniam quidem mors —*; cf. III, 66, Parad. § 41, R. P. III, 44, Orat. II, 122, Rosc. Am. § 31, L. Agr. I, 8, Flacc. 68, Philipp. II, 101, ubi nunc ex Uat., aliis legitur *quoniam quidem*, Fam. XII, 14, 2, Att. XII, 6, I, II, 1, 3, Sall. Cat. 31, 9.

Corrigenda.

Pag. 2 u. 3 post *durissima* adde *hoc quidem loco.*
— — — 5 — *siue* — (*cf. Madu. ad Fin. II*, 77).
— — — 10 lege *siue anima.*
— 20 — 14 ante *uidet* adde *non.*
— — — 16 lege *ipse simpliciter negasset, idem.*
— — — 17 — *prius dubitanter negare, deinde affirmare p.*